Uvod u politiku

- grč. polis – grad, grad-država; politeikos – državni, javni; politeia - država
- POLITIKA – djelatnost uređivanja i upravljanja poslovima koji su od zajedničkog interesa za veliki broj ljudi
- izučavanje politike počinje još u **doba stare Grčke**; to su bili poslovi vezani uz polis, općeg dobra i javnog značenja
- mnoge znanstvene discipline bave se proučavanjem politike (posebno filozofija i sociologija politike)

FILOZOFIJA POLITIKE

- proučava načela najboljeg uređenja zajedničkog života u državi
- **začetnici** su Platon i Aristotel, koji su izučavali modele idealne društvene zajednice
  - Platon – „Država"; Aristotel – „Politika"
    - politiku vežu uz etiku – moral se može ostvariti samo u zajednici
- **RIM** – Ciceron; politika je značila poslove vezane uz vođenje Republike
- **SREDNJI VIJEK** – politika se počinje vezati uz religiju; politika je označavala vođenje srednjovjekovnih gradova **društvo treba urediti kao presliku božanske slike svijeta**
  - Aurelije Augustin – pravi razliku između svjetovne i crkvene vlasti
    - **„O Božjoj državi"**
  - Crkva – „kuća Božja na zemlji"; kršćanizacija svijeta
  - javlja se ideja povijesti društva; čovjek nije tvorac svega, već Bog
- **RENESANSA –** procvat znanosti i umjetnosti → **Niccolo Machiavelli** (1469. – 1527.) – „Vladar", „Povijest Firenze"
  - lišen svih etičkih i moralnih vrijednosti
  - politika kao vještina vladanja i upravljanja državom
  - smatra se **začetnikom novovjekovne politologije** – prvi u povijesti odvojio politiku od etike
  - za njega je politika svjetovna djelatnost u kojoj se trebaju povezati različiti interesi i djelovati u interesu većine
  - Kako uskladiti različite interese? – smatra da vladar treba imati sposobnosti njihova usklađivanja da djeluje prema interesu većine
  - u svom djelu **„Vladar"** proučava mehanizme vlasti (dolazak i održavanje vlasti)- **„hrabar kao lav, lukav kao lisica"**
  - postavio je političko moto: „Za domovinu je sve dozvoljeno"
    - makjavelizam – moto: **„Cilj opravdava sredstvo."** (nemoralna politika; vladar djeluje u svom interesu)

SOCIOLOGIJA POLITIKE

- Max Weber → politika je jedna od najznačajnijih društvenih institucija

analizirao je pojmove:

- **1. MOĆ – „vjerojatnost da će pojedinac ili skupina uspjeti nametnuti svoju volju unatoč otpora drugih“.** fizička sila i psihološki pritisak

TEORIJA RASPODJELE MOCI U DRUŠTVU:

TEORIJA ELLITA: **Mosca Gaetano** (1858-1948) i Vilfredo Paretto
On vidi društvo piramidalno, podijeljeno na slojeve. **Na vrhu piramide su elite** , a na dnu se nalaze mase. Vrh piramide Mosca naziva **politickom klasom.** Ona **kontrolira vlast**- prvotno ju cine ratnici, pa bogatstvo, a danas specijalisticko znanje – tehnicka i tehnološka naobrazba.
Mills C. Wright (1916-1962) – drži da u SAD- u **vlada elita od tri dijela: ekonomske, vojne i politicke**. ta su tri dijela usko povezana zajednickim interesima, rodbinskim vezama i višestrukim ulogama. Npr. visoki politicki i vojni dužnosnici nakon prestanka vojne službe postaju savjetnici velikih korporacija, vjencanjima svoje djece usko se povezuju i tako stvaraju cvrsta uporišta.
Pojava novih elita:
a) Bobosi, **buržujski boemi** - ide suprotno gospodarskim i ekonomskim pravilima koja
guše humanost (pretvaraju se kasnije u bobose – buržujske boeme; bobosi su nova
elita Zapada jer nose gospodarske promjene, te diktiraju uvjete na tržištu). buržujski
boemi u SAD-u (rado govore o ljubavi prema covjecanstvu, uživaju New Age, slave cistu prirodu, ali su istovremeno vrlo nemilosrdni na tržištu i trude se uništiti konkurenciju. Gaje predatorsku poslovnu strategiju; visoko obrazovani pojedinci – elita znanja – npr. Bill Gates.
b) treceputaši – javljaju se u Zapadnoj Europi, **predstavnici nove socijaldemokracije tzv. treceg puta** (npr. uz Tonya Blaira) – govore o ljudskom zajedništvu, slobodnoj trgovini i LLL-u, konkurentskoj prednosti intelektualnog kapitala, te prihvacaju globalizaciju.Odgovaraju bobosima koji su na podrucju SAD-a
c) - kolibri – u zemljama istocne Europe, **bivši komunisti koji su preuzeli liberalnu retoriku**. Proistekli su iz strukture komunistickih reformista.

PLURALISTICKE TEORIJE: **Moc se ne nalazi u nekom odredenom sjedištu nego je raspršena društvom.** Ona kaže da gradanin kao pojedinac ima malo ili ništa utjecaja na donošenje politickih odluka. Svaki punopravni gradanin društva ima neku kolicinu moci. Glavnu ulogu po pluralistickim teorijama imaju politicke stranke i interesne skupine.
Politicke stranke – žele doci na vlast, cilj im je osvajanje vlasti ili barem ulazak u parlament. Zastupaju opce interese da akumuliraju što vecu moc koje su pojedinci nositelji. Cilj im je iispunit interese biraca da budu ponovno izabrane.
Interesne skupine - nemaju za cilj osvajanje vlasti, vec vrše samo pritisak da se realiziraju njihovi specificni interesi. Djeluju kao grupe za pritisak – mito, donacije, apeli na javno mišljenje, gradanska neposlušnost, osiguranje ekspertize, lobby1

Najpoznatiji autor je Robert Dahl koji takav sustav naziva poliarhijom – vladavinom
mnogih.

- **2. VLAST – vjerojatnost da će se skupina ljudi pokoriti naredbi koja dolazi iz određenog izvora**
  - ona je zapravo institucionalizirana moć, zasniva se na moći i autoritetu

- **3. AUTORITET – moć koja proizlazi iz društvenog položaja**
  - vlast se čim više treba temeljiti na autoritetu, a manje na moći

- **4. LEGITIMNOST VLASTI – prihvaćenost od onih na koje se vlast odnosi, a počiva na uvjerenju da je vlast moralno opravdana**

- **5. LEGALNOST VLASTI** (lat. legitimus – zakonit) – **vlast počiva na zakonima**

- **3 tipa legitimne vlasti (Weber):**
  - **RACIONALNO LEGALNA –** legitimnost proizlazi iz zakona (izbori)
    - obilježja: hijerarhija vlasti, stručnost i javnost rada, podjela na privatni i javni život (zapadna Europa, 1900-ih)
  - **TRADICIONALNA** – legitimnost proizlazi iz tradiciji – iz nasljednog prava (monarhije)
    - obilježja:odanost vladaru, upravni aparat čine rođaci, ne postoji podjela na privatni i javni život
  - **KARIZMATSKA** – legitimnost proizlazi iz vjerovanja u nadmoć, heroizam, karizmu vođe koji ima određene sposobnosti kojima se nametnuo drugima
    - vođa može biti prorok (Mojsije), heroj (Cezar, Napoleon), demagog[1](Milošević)

Političko djelovanje

- čin (postupak) nekog političkog subjekta radi postizanja određenog političkog cilja
  - politički subjekt – političar (pojedinac), skupina ljudi, nacija ili država
- politika je ljudska djelatnost u kojoj glavnu ulogu imaju ideali
- prema idealima se prepoznaju i razlikuju različiti koncepti djelovanja i njihovi nositleji i stvara se slika zajednice koju bi trebalo ostvariti
- temelji se na:

[1] **Demagog** *(m i ž spol)* – onaj koji lažnim obećanjima i sijanjem iluzija stječe povjerenje širokih slojeva i upravlja njihovim ponašanjem

- **Slobodi**
- **Političkoj kulturi** (prevladavajući način razmišljanja i stil ponašanja nekog naroda u političkom životu)
- **Zaštiti i očuvanju ljudskog dostojanstva (prava)**

➢ u demokraciji političko djelovanje znači da nositelji državne vlasti trebaju uzeti u obzir što o nekom važnom pitanju misli široka javnost i s time uskladiti svoj rad

NAČINI POLITIČKOG DJELOVANJA

➢ **POLITIČKI GOVOR** – svrha je oblikovati ponašanje ljudi i njihova politička, socijalna i ideološka stajališta te utjecati na njihove odluke
  - Cilj je da ideje koje iznosi govornik prihvate slušatelji (narod)
  - **Vrste političkog govora:**
    - **EKSKLUZIVNI** – koristi se u krugu političara (profesionalni jezik)
    - **TOTALITARNI** – ukazuje na totalitarnost politike u nekoj zajednici (nametljiv, moraš prihvatiti)
    - **DEMOKRATSKI** – govor tolerancije, dijaloga

- OBLICI POLITIČKOG GOVORA:
  - **emotivni** → onaj u kojem se koriste riječi s jakim emotivnim učinkom
  - **ekspresivni** (lat.expressus – izražajan) → odlikuje se bogatstvom vokabulara i dinamičnošću rečenica
  - **iterativni** (lat.iterare – ponoviti) → u kojem se ponavljaju važne riječi ili činjenice
  - **ekstenzivni** (lat.extendere – rastegnuti) → smišljena strategija kojom se želi poništiti učinak nečega što je prije rečeno ili udaljiti sugovornika od glavne teme
    - postiže se dugim rečenicama, pozivanjem na prošlost ili moguću budućnost i na sporedne teme
  - **koherentni** (lat.coherere – biti svezan) → individualna govorna vještina da govor učini skladnom cjelinom

➢ NAPIS POLIT. SADRŽAJA

➢ FIZIČKOM AKCIJOM ili političkom utakmicom

Narod, manjine, građani i državljani RH

NAROD,

Današnje **poimanje naroda** potječe iz 18.i 19.stoljeća kada se i utemeljuju moderne države. Kažemo da je to građanstvo (puk)

određenog državnog područja koje se služi istim jezikom i njeguje iste tradicijske običaje. Na pojam naroda gledamo kao na tri društvena oblika:

- ✓ **DEMOS,** skup osoba koji svojom moći stvaraju državu. Pravno-politička kategorija koja podrazumijeva **populaciju neke države kao skup jednakopravnih i slobodnih državljana**
- ✓ **PUK** ili plebs, socio-politička kategorija koja proizlazi iz činjenice da u svakom društvu razlikujemo međusobno **nejednake pojedince** od vladara, gospode, bogataša i pučanstva
- ✓ **ETNOS,** zajednica zasnovana na zajedničkoj **povijesti i kulturi**, socio-psihološko shvaćanje pripadanja nekoj zajednici s kojim dijeli određena prava i sudbinu

NACIJA

Često se pojam naroda poistovjećuje s **pojmom nacije** koja predstavlja **stabilnu globalnu zajednicu koja se može konstituirati na određenom području kao politički suveren narod.** Nacija je politički narod koji predstavlja zajedništvo demosa, puka i etnosa. Nacija je snaga koja objedinjuje najvažnije elemente društvenosti u nekom narodu: gospodarske, političke i kulturne.

Vrijednosni elementi koji pokreću i osnažuju nacionalnu svijest su:

- Ideja o samostalnosti nacije
- Zahtjev za teritorijalnim jedinstvom i nedjeljivošću
- Patriotizam, domoljublje
- Legitimna nacionalna volja za stvaranjem države i političkom moći
- Međunarodno razumijevanje i tolerancija

Temeljem **Izvorišnih osnova** Ustava zaključujemo da **HRVATSKI NAROD** ima svoju samobitnost i postojanost te da je nastojao ostvariti nacionalnu državu sa stjecanjem bitnih državotvornih elemenata. Legitimitet moderne nacionalne države proizlazi iz slijedećih činjenica:

- ✓ U 7.i 8.stoljeću se javljaju Hrvatske kneževine kao prvi državni oblici
- ✓ Srednjovjekovna samostalna država je imala hijerarhijski ustroj
- ✓ Formiranje vlastitog kraljevstva te naknadno udruživanje s ugarskom i habsburškom monarhijom te raskid veza zbog formiranja druge države
- ✓ I tijekom državnih asocijacija (Jugoslavije) imao je svoj ustav i vladu
- ✓ Postojanje Sabora kao mjesta na kojem se već od prvih krunidbi dokazuje povijesna demokratska tradicija….
- ✓ ……………

MANJINE, NARODNI SUVERENITET, DRŽAVLJANI, GRAĐANI

MANJINE

vladajuća skupinu (elitu) unutar jednog naroda,
brojčano manju skupinu u višenacionalnoj državi, a koja ima etničke, vjerske i jezične značajke po kojima se razliku od ostalog stanovništva (***nacionalne manjine***). Manjine su često u nepovoljnijem položaju prema ostalim članovima društva te se zbog toga znaju osjećati ugroženo i zakinuto. Osnovna prava manjina koja se trebaju zaštitit su pravo na jednako sudjelovanje u političkom ustroju države (izlazak na izbore) te njegovanje kulturnih i etničkih specifičnosti (pravo na uporabu jezika i pisma). Zaštita manjina se može regulirati osnivanjem autonomija ili federalnim uređenjem, a odnosi manjine i većine se mogu regulirati na različite načina:

- ✓ **Genocidom,** nasilno raseljavanje ili ubijanje pripadnika manjina (velikosrpska agresija na Hrvatsku)
- ✓ **Asimilacijom,** proces u kojem pripadnici manjine postupno napuštaju i gube svoje običaje te prihvaćaju norme i kulturu većine
- ✓ **„melting pot“,** proces međusobnog povezivanja i miješanja kultura manjina i većine te stvaranja novog kulturološkog predloška (Jugoslavija, SSSR)
- ✓ **Kulturni pluralizam,** priznavanje istodobnog postojanja i jednake vrijednosti različitih etničkih skupina (Švicarska)

Ustavom RH jamči se ravnopravnost pripadnicima svih nacionalnih manjina kojima se omogućava sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti, slobodno služenje svojim jezikom i pismom te kulturna autonomija.

NARODNI SUVERENITET obuhvaća mehanizam izbora, donošenje odluka u predstavničkom tijelu, sustav obnašanja vlasti i ustrojstvo suda. To je pravo naroda na samoodređenje. Kod nas to znači da vlast pripada narodu, zajednici slobodnih i ravnopravnih građana.

DRŽAVLJANIN predstavlja pripadnika određene državne zajednice. On se određuje kao osoba koja ima određena politička prava (izlazak na izbore, na zaštitu države, jednakost pred zakonima, na putovnicu) i određene obaveze (poštivanje zakona, plaćanje poreza). Državljanin predstavlja subjekt javne sfere.

U RH se **državljanstvo dokazuje domovnicom, a taj status se stječe rođenjem** u RH, **podrijetlom**, **prirođenjem** (stranac koji duže vrijeme živi kod nas) te po posebnim međunarodnim ugovorima (kod traženja azila). U pravilu se državljanstvo stječe prema tri načela:

- **krvne veze:** dijete stječe državljanstvo roditelja bez obzira gdje je rođeno i gdje mu roditelji žive
- **područja:** državljanstvo djeteta se određuje prema tome gdje je rođeno bez obzira na državljanstvo roditelja (npr.SAD)

- **prebivališta:** stječe se državljanstvo one zemlje na čijem području prebiva (u najvećem broju razvijenih zemalja)

GRAĐANIN subjekt privatne sfere, ne mora imati državljanstvo neke države da bi sudjelovao u njezinom političkom i društvenom životu.

Tipovi političkih poredaka

- Politički poredak je oblik organiziranja društva koji ima određen izvor legitimnosti i uređen odnos između zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti.
- Tijekom ljudskog razvoja izmjenjivalo se niz političkih poredaka;
  - ovdje spadaju: monarhije, republike (koje ujedno predstavljaju i oblike državne vlasti), demokracija, totalitarni i autoritarni poretci.

MONARHIJE

- sustav vladavine pojedinca (grč. *monarhia* = samovlađe);
- najveći dio ljudske povijesti bio je obilježen upravo ovim poretkom,
- prva velika carstva nastaju u doba agrarnih društava i ta su carstva značila pomak u ljudskom razvoju koja su pratila i prelazak na nov način proizvodnje i pojavu političkih elita;
- do pojave prvih političkih carstava dolazi kada pripadnici tih elita uspjevaju zadržati vlast kroz više generacija. Sve prve monarhije apsolutističkog su tipa, a kasnije se javljaju i parlamentarne.

Apsolutističke monarhije

- apsolutistički monarsi crpe legitimnost iz same tradicije pa se njihova vlast odlikuje monopolom nad državnim institucijama → nositelji su i zakonodavnih i izvršnih i sudbenih ovlasti!
- tu postoji bliska suradnja između crkvene i svjetovne vlasti (crkva daje blagoslov kraljevima i uvjerava narod u vjerodostojnost tog vladara).
  - danas su to **npr. Saudijska Arabija, Jordan, Jemen, Kuvajt, Maroko**;
- temelje apsolutističkih monarhija počinje rušiti pojava građanskog sloja (u Velikoj Britaniji dolazi do razvijanja građanske svijesti koji je obilježio sukob rojalista i parlamentarista - 17.st.). Tako su neke monarhije postale parlamentarne.

Parlamentarne (ustavne) monarhije

- u nekim državama dolazi do prisilnog svrgavanja kraljevske vlasti (npr. Francuska revolucija 1789.g. gdje građanstvo donosi nove političke ideje – „sloboda, bratstvo i jednakost“ → „Deklaracija o pravima čovjeka i građanina“);

obilježja parlamentarnih monarhija:
- **funkcije političke vlasti obavljaju parlament i vlada na čelu s premijerom** (monarh obavlja samo protokolarne funkcije, on nema političku moć!);
- tek početkom 20.st. monarhije sve više nestaju iz političkog života (Austro–Ugarska monarhija, Otomansko Carstvo, Rusko Carstvo);
    - današnje parlamentarne monarhije: **Velika Britanija, Norveška, Švedska, Danska, Nizozemska, Belgija, Španjolska, Japan.**

REPUBLIKA
- naziv potječe iz antičkog Rima (*res publica* – opće dobro);
- oblik državne vlasti u kojoj vlada više subjekata pa **razlikujemo:**
    - demokratsku r. → nositelj suvereniteta cijeli narod;
    - aristokratsku r. → nositelj suvereniteta dio izabranih;
    - predsjedničku r. → vlast je podijeljena između predsjednika i parlamenta, a izvršna je vlast neovisna o zakonodavnoj npr. **SAD**;
    - parlamentarna r. → vlast proizlazi iz parlamenta, izvršna vlast odgovara zakonodavnoj vlasti tj. parlamentu npr. **Njemačka, Italija, Hrvatska.**

TOTALITARIZAM
- tip političkog poretka u kojem država teži kontroli svih dijelova društva i nadzorom nad svim područjima društvenog života;
- sve društvene institucije – poduzeća, škole, crkve, udruženja, pa čak i obitelj, postaju oblici funkcioniranja države u kojoj je koncentrirana sva mod;
- karakteristike totalitarizma:
    - **totalitaristička ideologija** – npr. nacizam, fašizam, komunizam;
    - **jedna partija** – poziva se na tu ideologiju, a njezini članovi zauzimaju najvažnija mjesta u društvu na čelu s vođom;
    - **tajna policija** – pronalazi i kažnjava neprijatelje režima;
    - **potpuna kontrola nad ekonomijom, medijima i vojskom**.

- u novijoj povijesti razlikujemo:
- **desne totalitarne režime** – fašizam, nacizam, japanski militarizam;

- nastaju u industrijaliziranim zemljama koje proživljavaju ekonomsku krizu, društvene sukobe i političku konfuziju, a u kojima su demokratske tradicije slabo razvijene (npr. Njemačka za Hitlerove vladavine čiji je program privukao industrijalce, militarističke skupine i pripadnike srednje klase);

- **lijevi totalitarni režimi** – komunističke vladavine (bivše SSSR i SFRJ, Kina, Kuba, Sj. Koreja...);
  - Sovjetski Savez u doba Staljinove vladavine ili Maova Kina – kao glavni cilj imaju revolucioniranje društva tj. rušenje postojećeg i izgradnju novih društvenih i političkih struktura. Jedna od prvih mjera – oduzimanje bogatima i raspodjela društvenog bogatstva siromašnima;
  - komunizam se oslanja na siromašne slojeve i novu inteligenciju;
  - najpogodnija za komunizam su ona društva koja se nalaze u procesu industrijalizacije i modernizacije.

AUTORITARIZAM

- sustav vladavine u kojem se vlast obnaša s malo, ponekad i nimalo općenarodnog pristanka;
- postoji kroz čitavu povijest, još od agrarnih društava (stari autoritarni poretci su apsolutističke monarhije, a moderni su raznovrsne diktature);

- **karakteristike autoritarizma:**
  - **monopolizacija vlasti** – sadržana u jednoj osobi, ili obitelji, ili manjoj skupini ljudi;
  - **vojska** – ima značajnu ulogu u održanju vlasti;
  - **ne nadziru se sva područja društvenog života** (ekonomska, kulturna, religijska i obiteljska pitanja prepuštena su individualnom odlučivanju što, međutim, ne znači da se zalažu za individualne slobode);
  - **promatra društvo kao hijerarhijsku organizaciju s jasnom linijom zapovijedanja** – od vladara ili vladajude skupine na dolje (građani su dužni poštovati zakone i plaćati poreze, bez ikakve mogućnosti utjecaja na odluke).

- tu spadaju npr.
  - **Argentina** 40tih i 50tih godina 20tog stoljeda za vladavine obitelji Peron (Juan i Evita);
  - **Španjolska** – general Francisco Franco (1939. – 1975.);
  - **Čile** – general Augusto Pinochet (1974. – 1990.);
  - **Rumunjska** – obitelj Ceaucescou (Nikolaj i Elena) do 1989.god.

DEMOKRACIJA

- ideja i riječ potječu od grčkog pojma *demokratia* (*demos*-narod, *kratein*-vladati) i znači poredak u kojem je na snazi vladavina naroda.
- **Abraham Lincoln** definirao je demokraciju kao **«vladavinu naroda, od naroda i za narod»** (*rule by the people, from the people and for the people*).

Nastanak demokracije

- prvi put se javlja u 6.st.pr.Kr. na Hiosu, ali je svoj procvat doživjela u 5.st.pr.Kr. u Ateni za vrijeme Perikla, atenskog vojskovođe.
- **glavna obilježja antičke demokracije:**
  - **odanost polisu** (načelo građanske vrline – obveza sudjelovanja u političkom životu smatrala se časti);
  - **opće dobro** se stavlja ispred dobra pojedinca.

- najvažnije političko tijelo bilo je **Atenska skupština** (činili su je svi atenski muškarci iznad dvadeset godina, sastajala se barem četrdeset puta godišnje a za donošenje odluke bila je potrebna prisutnost barem 6000 članova te se glasovalo po načelu jednoglasnosti).

Demokracija DANAS

- pluralistički politički sustav u kojem se politički ciljevi postižu natjecanjem mnogih političkih subjekata;
- najpoželjniji poredak i praktički se poistovjećuje s pojmom moderne države.
- **glavne vrijednosti moderne demokracije:**
  - priznavanje čovjekovog dostojanstva kao najviše vrijednosti;
  - ostvarenje slobode za razvoj osobnosti;
  - ostvarenje pravne i političke jednakosti kao i jednakost šansi u ostvarenju ciljeva.
- **zajednička obilježja svih varijanti demokracije:**
  - **razdvajanje i međusobna neovisnost zakonodavne, izvršne i sudske vlasti**;
  - **legitimnost** koja proizlazi iz volje naroda.

TIPOVI DEMOKRACIJE:

PREDSTAVNIČKA (REPREZENTATIVNA)	**DIREKTNA (IZRAVNA)**
javlja se **krajem srednjeg vijeka** (kao pokušaj ograničavanja	oblik je demokracije **u kojem odluke donose svi** koji su za njih

apsolutističke vlasti srednjovjekovnih monarha) - znači da odluke ne donose svi članovi neke zajednice već **IZABRANI PREDSTAVNICI**	direktno zainteresirani (npr.Atenska demokracija) - u modernim društvima takvo je odlučivanje nefunkcionalno, jer je previše odluka koje se moraju brzo donijeti, a koje utječu na život mnogih ljudi
- volja naroda izražava se **OPĆIM IZBORIMA** (u pravilnim vremenskim razmacima) gdje se biraju predstavnici za zakonodavne funkcije (parlament) i/ili izvršne funkcije (Predsjednik)	- u većini je država za odluku o bitnim pitanjima predviđen **REFERENDUM** – oblik izravnog izjašnjavanja na osnovi kojeg se donose političke odluke (na primjer u Hrvatskoj 1991. godine)
- izabrani predstavnici donose odluke i vladaju u ime naroda, a u skladu sa zakonom (prema svojoj savjesti i uvjerenjima), a na temelju mandata koji su im građani dali na izborima	

POLTIČKE STRANKE

-**interesne skupine org. građana koje su formirane radi oblikovanja pojedinačnih interesa u borbi za vlast i organizaciji državnog života nakon osvajanja vlasti**

ZADAĆE:

-reprezentacija - programa i interesa različitih društvenih slojeva
-konkurencija - nadmetanje nositelja određenih programa
-integracija - postizanje ravnoteže u funkcioniranju političkih sustava
-mobilizirajuća snaga birača (predizborne kampanje)
-socijalizacija članova
-organizacija vlasti

POVIJEST -**nastaju u Engleskoj u 17.st (Torijevci i Vigovci) i u Francuskoj u 18 st. Jakobinci i Girondinci; pravi smisao djelovanja dobivaju u 19.st. Uvijek se radilo o suprotstavljenim strankama: konzervativne(za „status quo“) i liberalne (za promjene).**

PODJELA POLITIČKIH STRANAKA:

1. prema ideologiji koju zastupaju

1.1. KONZERVATIVNE - okrenute tradiciji; kao reakcija na revolucionarna događanja

a) ispunjenje legitimnog postojećeg stanja
b) priznavanje postojećih ustanova i pozivanje na mudrosti prethodnih naraštaja
c) zajednica iznad pojedinca; ljudska prava izvode se iz njihovih dužnosti prema uspostavljenoj hijerarhiji

- faze: -<u>tradicionalni konz.</u> - nakon franc. Revolucije (1789-1848)
  -<u>građansko-nacionalni konz</u>. - sukob konz. i liberalizma (1848-1918)
  -<u>poludemokratski k.</u> - reakcija na prekid tradicije poč. 20.st (1918-1933)
  <u>-nekonzervativizam</u> - u Njemačkoj kao reakcija na njem. poraze u I. i II. svj, ratu i suprotnost boljševičkom Istoku (1945-danas)

1.2. LIBERALNE - kao pokret građanstva protiv ograničenja apsolutističke monarhije;

<u>temelji su im:</u>

-filozofsko-duhovni = ideja slobode osobe i vjere u razum
-politički = načela moderne demokracije (suverenitet, dioba vlasti, ljudska građanska prava, legitimitet...)
-gospodarski = privatno vlasništvo, slobodna konkurencija, tržišno gospodarstvo

1.3. SOCIJALDEMOKRATSKE - ciljeve postižu reformističkim metodama

-Njemačka -1848-1914 - opća njem. radnička udruga s čistim soc. programom
-1914-1933 - nacionalsocijalistička partija s totalitarnim prog.
-1933-1945 - gubi se
-1946. - temelji doktrine demokratskog socijalizma
-1951. - socijalističke internacionale
-temelji: sloboda, ravnopravnost i solidarnost

Uglavnom njeguju odredeni oblik **kolektivizma** te se ideološki suprotstavljaju liberalnim strankama. Odricanje od klasne borbe, parlamentarizam, jednakost, solidarnost, sloboda, socijalna pravda, kritika liberalnog kapitalizma, naglašena uloga sindikata, demokratski socijalizam, suodlucivanje...

1.4. DEMOKRŠĆANSKE **- utemeljene na socijalnom kršćanskom nauku, odn. na nauku Katoličke crkve od 1891 - 1991.**

-osnovne vrijednosti: čovjek i njegovo dostojanstvo

-protiv kolektivnosti i liberalističkih osobnih probitaka koji isključuju solidarnost

Društvo i država trebaju počivati na kršcanskim načelima: personalizam, sloboda i dostojanstvo ljudske osobe, osobna odgovornost, demokracija, solidarnost, supsidijarnost (razina što bliža građanima), obitelj, socijalna pravda, socijalna država…

2. Dijelimo ih također na: ljevicu, desnicu i centar

- Podjela potječe iz doba Francuske Republike, a označavala je mjesto političkih predstavnika u parlamentu. Rad parlamenta odvijao se u nadmetanjima nositelja određenih pozicija.

Stranke LJEVICE

- zauzimaju se za reforme u društvu, toleranciju, ravnopravnost spolova, kritiziranje autoriteta, otklon od religije, ističu relativnost važnosti obitelji, odobravaju razvod braka kao i pravo na pobačaj, sumnjaju u vrijednost tradicije i tome slično
- Tu spadaju: **socijalističke, socijaldemokratske, laburističke, demokratske i liberalne stranke** te **komunisti** kao krajnja ljevica.

Stranke DESNICE

- naglašavju vrijednost tradicije, autoriteta, obitelji, nerazrješivost braka, protive se razvodu braka, pobačaju, ističu slogu crkve i države i tomu slično.
- Njima pripadaju **demokršćani, konzervativci** te **fašisti** i **nacisti** kao krajnji oblik desnice.

Stranke CENTRA

- nisu ni previše lijevo ni previše desno orijentirani, nego predstavljaju kompromis između rješavanja ljevice i desnice
- Takve su stranke **narodne stranke**, **seljačke stranke** i **slično**.
-

3. Dijelimo ih i na:

Masovne – nalaze se na području cijele države (HDZ, SDP, HSLS,HNS, HSP, HČSP,.....)

Kadrovske ili regionalne – one koje se nalaze samo u nekim regijama (IDS, RIDS, SDA, HDSSB......)

Danas su na političkoj sceni **registrirane političke stranke** – u Registru političkih stranaka – njih 123, no samo ih je 12

parlamentarnih (u parlamentu – koje su prešle parlamentarni prag od 5%)

POLITICKE STRANKE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Višestranacje jest jedno od temeljnih demokratskih nacela u Hrvatskoj.

Prema Ustavu, osnivanje politickih stranaka je slobodno (cl. 6).
Osnivanje politickih stranaka je slobodno.
Unutarnje ustrojstvo politickih stranaka mora biti sukladno temeljnim ustavnim demokratskim nacelima.
Stranke moraju javno polagati racun o porijeklu svojih sredstava i imovine.
Protuustavne su politicke stranke koje svojim programom ili nasilnim djelovanjem smjeraju podrivanju slobodnoga demokratskog poretka ili ugrožavaju opstojnost Republike Hrvatske. O protuustavnosti odlucuje Ustavni sud Republike Hrvatske.
Zakonom se ureduje položaj i financiranje politickih stranaka. (USTAV RH, clanak 6)
Unutarnje ustrojstvo politickih stranaka mora biti sukladno temeljnim ustavnim demokratskim nacelima, a stranke moraju javno polagati racun o porijeklu svojih sredstava i imovine. Protuustavne su politicke stranke koje svojim programom ili nasilnim djelovanjem smjeraju podrivanju slobodnoga demokratskog poretka ili ugrožavaju opstojnost Republike Hrvatske. O protuustavnosti odlucuje Ustavni sud Republike Hrvatske.
Registrirane politicke stranke su udruge ciji su ciljevi izraženi u programu i statutu usmjereni na stvaranje i oblikovanje politicke volje te politicko djelovanje gradana, a koje su upisane u Registar politickih stranaka Repubike Hrvatske, kojeg vodi Središnji državni ured za upravu.
U registar se upisuju politicke stranke koje ispunjavaju formalne uvjete prema Zakonu o politickim strankama (jedan od uvjeta je da politicku stranku mogu osnovati najmanje 100punoljetnih, poslovno sposobnih državljana Republike Hrvatske). Upisom u registar politicka stranka postaje pravna osoba, te može djelovati na podrucju Republike Hrvatske u skladu sa svojim statutom.

Nastanak višestranacja u Republici Hrvatskoj

U Hrvatskoj višestranacje se prvi put pojavljuje u 19. Stoljecu. U tom razdoblju nastaju naše najpoznatije stranke:

a) Narodna stranka – utemeljitelj – **J. J. Strossmayer, F. Racki**
Narodna stranka bila je politička stranka uglavnom hrvatskoga naroda u Habsburškoj Monarhiji, izrasla iz ideja ilirskoga pokreta i Hrvatskog narodnog preporoda. Djeluje od 1841., a i to uglavnom unutar Kraljevine Hrvatske i Slavonije,sve do raspada Austro-Ugarske Monarhije. Jedan od ciljeva Narodne stranke bilo je uvođenje hrvatskoga jezika u službenu

uporabu, a najznačajniji korak u tom smislu bio je govor što ga je 2. svibnja 1843. u Hrvatskom saboru izrekao Ivan Kukuljević Sakcinski. Od toga trenutka, a osobito nakon što Ivan Kukuljević Sakcinski 1850. utemeljuje Društvo za povjesnicu jugoslavensku, u Narodnoj stranci sve više jača jugoslavenska ideja. Nju snažno podržava istaknuti narodnjak, biskup Josip Juraj Strossmayer, koji već 1849. piše da je njegov cilje **„jugoslavjana sdružiti se, složiti i ujediniti.**
Josip Juraj Strossmayer (Osijek, 4. veljače 1815. - Đakovo, 8. svibnja 1905.), biskup đakovačko-bosanski i srijemski (od1849.), teolog, političar, kulturni djelatnik (utemeljitelj središnjih hrvatskih znanstvenih i kulturnih institucija) i pisac; jedna od najznačajnijih i najutjecajnijih hrvatskih ličnosti 19. stoljeća. Josip Juraj Strossmayer, darovatelj, osnivač i pokrovitelj Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, HAZU (tada JAZU, 1866.), utemeljitelj obnovljenoga Hrvatskog sveučilišta (1874.),skupljač umjetnina, znameniti domoljub i čovjek koji je golemom snagom djelovao na mnoge svoje suvremenike

b) Stranka prava – Ante Stracevic i Eugen Kvaternik
Franjo Rački (Fužine, 25. studenog 1828. – Zagreb, 13. veljače 1894.), hrvatski povjesničar, političar, publicist, kulturni djelatnik, narodnjački političar. Stranka prava ime je stranke koja je od 1861. djelovala na području Hrvatske, a utemeljio ju je Ante Starčević. U njezinu temelju bio je pojam Hrvatskog državnog prava. Osnovno načelo nove stranke bilo je: Ni pod Beč ni pod Peštu, nego za slobodnu i samostalnu Hrvatsku! Hrvatsko državno pravo pojam je kojem se ponekad pridružuju i pojmovi hrvatskog povijesnog i hrvatskog prirodnog prava, a označava skup povijesnih i državno-pravnih činjenica na kojima je utemeljena težnja hrvatskog naroda za očuvanjem nacionalne samostalnosti i postizanjem teritorijalnoga jedinstva hrvatskih zemalja, najprije u okviru Habsburške Monarhije, a potom i u ostalim povijesnim okolnostima. U nekim povijesnim razdobljima ideje hrvatskog državnog prava bit će zlorabljene, kako od strane hrvatskih ekspanzionističkih struja, tako i od strane onih koji žele naglasiti navodne velikohrvatske težnje među pripadnicima hrvatskoga naroda. Glavne postavke hrvatskog državnog prava naći će se i u "Izvorišnim osnovama" Ustava Republike Hrvatske.

c) Hrvatska pucka seljacka stranka– S. Radic_
Osnivač: Stjepan Radić (1871. −1928.), od mladosti zanimao za politiku, tako da je iz političkih razloga isključen je iz sedmog razreda zagrebačke gimanzije te maturira privatno u Karlovcu. Godine 1891. upisuje se na zagrebački Pravni fakultet a isključen s fakulteta 1893. zbog javnog napada na bana Khuena i osuđen na četiri mjeseca strogog zatvora. Dvije godine kasnije ponovo je osuđen, ovaj puta na šest mjeseci zatvora. Razlog je bio spaljivanje mađarske zastave prigodom posjeta Franje Josipa Hrvatska seljačka stranka osnovana je 1904. godine pod imenom Hrvatska pučka seljačka stranka. Godine 1920. mijenja ime u Hrvatska republikanska seljačka stranka, a 1925. u današnje- Hrvatska seljačka stranka.

d) Liberalna stranka –F. Deak

Nastanak višestranacja u samostalnoj hrvatskoj uvjetovan je:
- rušenjem Berlinskog zida 1989
- pad diktature u Rumunjskoj
- raspad SSSR-a

Zajednicki elementi u životu naroda koji su utjecali i na promjene u Hrvatskoj:
- prekid s dotadašnjim politcki sustavom
- traženje novog gospodarskog sustava
- pojava nacionalne hegemonije

Parlamentarne stranke s brojem stranackih zastupnica/ka u Hrvatskome saboru 2013.g

Vladajuće:

- Hrvatska demokratska zajednica - HDZ (43)
- Hrvatski demokratski savez Slavonije i Baranje - HDSSB (7)
- Laburisti (6)
- Samostalna demokratska srpska stranka - SDSS (3)

Oporbene:

- Socijaldemokratska partija Hrvatske - SDP (60)
- Hrvatska narodna stranka - liberalni demokrati - HNS (14)
- Hrvatska stranka umirovljenika - HSU (4)
- Istarski demokratski sabor - IDS (2)
- Hrvatska građanska stranka - HGS (2)
- Hrvatska seljačka stranka - HSS (1)
- Bošnjačka demokratska stranka Hrvatske - BDSH (1)
- Hrvatska stranka prava dr. Ante Starčević - HSP-AS (1)
- nezavisni zastupnici (7)

Izbori

su temeljni politički proces

Izbori su postupak kojim narod povjerava obavljanje političke vlasti predstavničkom tijelu. U svakom demokratskom sustavu izbori su uobičajen način postizanja elementa institucije posredne demokracije, odnosno postizanje vlasti naroda putem posrednika ili zastupnika u parlamentu.

Aktivno biračko pravo imaju svi građani s biračkim pravom, a **pasivno biračko pravo** imaju oni koje biramo, odnosno kandidati ili političke stranke.

Referendum je s druge strane podvrgavanje prijedloga novog ustava, ustavnih promjena, nekog zakona ili političke odluke od bitnog značenja glasovanju građana.

VRSTE IZBORA

Dicter Nohlen razlikuje: kompetitivne, semikompetitivne i nekompetitivne izbore.

- **KOMPETETIVNI IZBORI** provode se u demokratskom političkom sustavu u kojem je osigurano pravo i sloboda izbora dok se
- **SEMIKOMPETITIVNI IZBORI** provode u autoritarnim sustavima gdje postoje ograničenja takvih prava i sloboda.
- **NEKOMPETITIVNI IZBORI** provode se u totalitarnim sustavima u kojima je gotovo uskraćena sloboda biranja.

IZBORNA KAMPANJA

Prije svakih izbora održava se **izborna kampanja** ili predizborna utrka za vrijeme koje političke stranke ili predsjednički kandidati iznose javnosti svoje programe, ideje, stavove i planove.
Agitacija ili poticanje je usmeno ili pismeno promicanje, odnosno aktivno podržavanje neke ideologije ili pokreta. Ona obuhvaća održavanje posebnih aktivnosti kao i prosvjeda.
Lobirati za određenu stranku ili kandidata s druge strane znači zastupati interes u politici te vršiti utjecaj kroz osobne kontakte.

OSNOVNI IZBORNI SUSTAVI

prema kojima se vrši raspodjela mandata ili dioba zastupničkih mjesta su većinski i proporcionalni.

- **VEĆINSKI IZBORNI SUSTAV** zasniva se na principu « pobjednik uzima sve «. U predstavničko tijelo ulazi onaj koji ima većinu glasova u nekom izbornom krugu gdje apsolutna većina označava pobjedu stranke ili pojedinca s više od 50% glasova, a relativna većina označava pobjedu kandidata s najviše glasova. Sustav apsolutne većine u Republici Hrvatskoj koristi se za izračunavanje rezultata predsjedničkih izbora.
- **PROPORCIONALNI ili razmjerni izborni sustav** je onaj u kojem se mjesta u parlamentu dijele razmjerno dobivenim glasovima. U njih spadaju sustavi izbornog količnika, D'Hondtov sustav, Badenski i Hereov sustav te mješoviti sustav. **D'Hondtov sustav** je sustav koji se koristi u Republici Hrvatskoj za izračunavanje rezultata parlamentarnih izbora.

U članku 45. Ustava Republike Hrvatske određeno je **opće i jednako biračko pravo**, a provode se tri vrste izbora: parlamentarni, predsjednički i lokalni.

- **PARLAMENTARNI IZBORI** provode se za Zastupnički dom Hrvatskog državnog sabora svake četiri godine. Raspisuje ih predsjednik, a moraju se održati najkasnije 60 dana nakon isteka mandata ili raspuštanja Hrvatskoga sabora.
- **PREDSJEDNIČKI IZBORI** provode se za predsjednika Republike svakih pet godina. Raspisuje ih Vlada RH, a održavaju se najmanje 30, a najviše 60 dana prije isteka mandata.

- **LOKALNI IZBORI** provode se za Županijsku skupštinu i gradska te općinska vijeća svake četiri godine.

Država

- **POJAM DRŽAVE** razumijeva odnose među ljudima neke političke zajednice koji su uređeni pravilima ili **skup organizacija i institucija, koje na određenom teritoriju posjeduju legitimni monopol sile**

Države možemo podijeliti:

1) po modelu: moderne demokratske (parlamentarne)
   socijalne(teže blagostanju - Švedska)
   pravne (vlada pravo, zakoni)
2) po obliku: monarhije
   republike
3) po ustrojstvu vlasti: unitarne (centralističke)
   federativne (sastoje se od federativnih jedinica – SAD, Švicarska, bivša Jugoslavija, SSSR)

- oblik države kao aparata sile u uređivanju odnosa u zajednici ili društvu upoznajemo tek od 17.st formiranjem **apsolutne monarhije** (Francuska)
- kako aparat sile služi kontroli stanovnika, a ne njegovoj zaštiti, pojavljuju se ideje **liberalne države** kao reakcija na odnose u apsolutističkoj monarhiji; u liberalnoj državi karakteristična je dioba vlasti, čime se postiže nadzor jedne vlasti nad drugom, a ne nad stanovništvom - zaštita stanovništva zakonodavstvom i ustroj u kojemu administracija provodi društvene promjene primjenjujući općepoznata i unaprijed određena pravila rezultira stvaranjem **pravne države**
- osnovno obilježje pravne države jest da postoji strogo formalna procedura primjene zakonodavstva; radi reguliranja odnosa slobode i prava pojedinca, građanina, donosi ustav i subordinirani zakoni koji osiguravaju njegovo provođenje
-ideja izražavanja volje puka (naroda) ostvarena u prvim demokracijama razvojem političkog sustava dobiva novi oblik u

predstavničkoj ili parlamentarnoj državi; ideje koje su prevladavale u političkom ustroju država pojedinih epoha još su:

1. **SOCIJALISTIČKA** - utemeljena na idejama građanske države s izrazitim socijalnim programom i svodi se na aparat sile (klasnog proturječja)
2. **DEMOKRŠĆANSKA** - država uobličena na elementima socijalnog kršćanskog nauka i demokratskog uređenja; u njoj se ograničuje autoritarna vlast radi osiguranja čovjekovih prava na slobodu i osiguranja njegova dostojanstva; nastaje potkraj 19. stoljeća, a poticaje dobiva papisnkim enciklikama iz 1931., 1944., 1961., 1963. i 1967.; najstalniji oblik dobiva u Njemačkoj
3. **NACIONALNA DRŽAVA** - u najnovijoj politološkoj teoriji dobiva obilježja afirmacije nacionalne ideje shvaćanjem da nacija stvorena kao država tek postaje međunarodnim čimbenikom i tek tada dobiva priliku za postizanje suverenosti i za postojanost; taj se koncept ne smije poistovjećivati s nacionalsocijalizmom, pogotovo ne s njegovim degradirajućim oblikom - nacizmom ili fašizmom; afirmacija jedne nacije ne smije težiti poništavanju drugih nacija nego afirmaciji vrijednosti dominantne (brojčano) nacije; odnos s manjinama nužno se uređuje zakonima i demokratskim ustrojem vlasti

USTROJ REPUBLIKE HRVATSKE

UVOD:

Ustav Republike Hrvatske proglašen 22. prosinca 1990. godine (tzv. božični Ustav) izraz je:

1. povijesnog prava na državnu suverenost Republike Hrvatske,
2. demokratskih dostignuća utemeljenih na rezultatima višestranačkih izbora,
3. međunarodnih standarda sloboda i prava čovjeka i građanina koji se primjenjuju u demokratskim zemljama.

Ustroj Republike Hrvatske uređen je na načelima trodiobe vlasti, što znači da su zakonodavna, izvršna i sudbena vlast odvojene.

1. ZAKONODAVNA VLAST

HRVATSKI SABOR

Hrvatski sabor je predstavničko tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj. Hrvatski sabor je jednodomno zakonodavno tijelo *(parlament)* s najmanje 100, a najviše 160 zastupnika. Zastupnici se biraju temeljem općeg i jednakog biračkog

prava na neposrednim izborima tajnim glasovanjem, na razdoblje od četiri godine.

Prema Ustavu Republike Hrvatske, Sabor svake godine zasjeda tijekom dva razdoblja:

- 15. siječnja – 15. srpnja
- 15. rujna – 15. prosinca.

Izvan razdoblja redovnog zasjedanja, Sabor može zasjedati i izvanredno na zahtjev Predsjednika Republike, Vlade ili većine zastupnika. Predsjednik Hrvatskog sabora može uz prethodno pribavljeno mišljenje klubova zastupnika parlamentarnih stranaka, sazvati Hrvatski sabor na izvanredno zasjedanje.

Povijest Sabora (poslije 1990. godine)

Početkom 1990. godine nakon odluke Kongresa Saveza komunista Hrvatske, donesene su promjene zakona o izborima i zakona o društvenim organizacijama i udruženjima građana, te još neke zakonske promjene i uredbe, kojima se omogućuju slobodni izbori.
Na izborima, održanim 22. travnja i 6. svibnja 1990., većinu mandata osvaja HDZ. Novi Sabor konstituira se 1990. U prosincu 1990. donosi novi ustav, mijenja ime države odbacivanjem pridjeva «socijalistička», te 25. lipnja 1991. donosi odluku o osamostaljenju, koja nakon međunarodnih pritisaka biva «zamrznuta» i konačno stupa na snagu 8. listopada. Tako postoji pravni i politički kontinuitet Sabora, pa i hrvatske države (koja nije «stvorena» 1991., nego se te godine osamostalila). Preambula Ustava RH iz 1990. (koji je i danas na snazi), definira da se državnost Republike Hrvatske izvodi iz ZAVNOH-a.
Prvi višestranački demokratski izbori u Republici Hrvatskoj provedeni su 1990. godine.

Temeljem Ustava iz iste godine Sabor Republike Hrvatske (kako je prvobitno bio naziv za Hrvatski sabor, uveden još amandmanima na Ustav SR Hrvatske 1990. godine) imao je dva doma: Zastupnički dom i Županijski dom. Sabor je još do 1992. zadržao sustav od prije definirana tri vijeća, a 1993. ustanovljen je Županijski dom kao regionalno predstavništvo (imao je 68 zastupnika: po tri iz svake županije i grada Zagreba, te do pet koje je imenovao predsjednik republike). Izbori za županijski dom Sabora bili su provedeni 1993. i 1997. godine.

Sabor do danas je mijenjao naziv još dva puta: 1997. postaje Hrvatski državni sabor (pri tome ne treba miješati naziv s Hrvatskim državnim saborom koji je postojao za vrijeme NDH), a 2000. Hrvatski sabor. Ustavnim promjenama 2001. godine ukinut je Županijski dom te Hrvatski sabor postaje jednodoman, a bivši »Zastupnički dom» postaje jednostavno «Hrvatski sabor».

Zastupnici

Zastupnici se u Hrvatski sabor biraju na vrijeme od **četiri godine**, što znači da je prihvaćen sustav integralnog obnavljanja. Trajanje mandata zastupnicima može se zakonom produžiti samo u slučaju rata ili u slučajevima neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti države, te velikih prirodnih nepogoda, kada Sabor ne može normalno funkcionirati.

Zastupnici u Hrvatskom saboru nemaju **obvezujući mandat**. To u prvom redu znači da oni glasaju slobodno, a ne po uputama onih koji su ih izabrali. Drugo, to znači da njihov mandat ne pripada stranci kojoj pripadaju.

Zastupnici imaju **imunitet**. Treba naglasiti da zastupnički imunitet nije povlastica zastupnika, već sredstvo osiguranja neovisnog djelovanja predstavničkog tijela. Postoje dva oblika predstavničkog imuniteta: **imunitet neodgovornosti** i **imunitet nepovredivosti**.

Imunitet neodgovornosti*, zastupnik ne može biti pozvan na kaznenu odgovornost, pritvoren ili kažnjen za izraženo mišljenje ili glasovanje u Hrvatskom saboru.*

Imunitet nepovredivosti*, zastupnik ne može biti pritvoren niti se protiv njega može pokrenuti kazneni postupak bez odobrenja Hrvatskog sabora. Zastupnik može biti pritvoren bez odobrenja Hrvatskog sabora samo ako je zatečen da vrši kažnjivo djelo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju dužem od pet godina. O takvom se slučaju izvješćuje predsjednik Hrvatskog sabora. Ako Hrvatski sabor nije na okupu, odobrenje da se zastupnika liši slobode ili da se protiv njega nastavi kazneni postupak daje i o njegovu pravu na imunitet odlučuje mandatno – imunitetno povjerenstvo, s tim što njegovu odluku mora naknadno potvrditi Hrvatski sabor.*

Ustrojstvo

Unutarnje ustrojstvo i način rada Hrvatskog sabora uređuje se poslovnikom.

- **Predsjednik, Potpredsjednici i Predsjedništvo**

Hrvatski sabor ima predsjednika i dva do pet potpredsjednika.

- **Predsjednik sabora** obično je iz redova parlamentarne većine.
- **Potpredsjednici Sabora** pomažu u radu predsjedniku Sabora te obavljaju poslove iz njihova djelokruga na koje ih on vlasti.
- **Predsjedništvo Sabora** čine predsjednik i potpredsjednici. Na sjednice predsjedništva mogu se pozvati tajnik Sabora i predsjednici radnih tijela i predsjednici klubova zastupnika.

- **Klubovi zastupnika**

- **Radna tijela**

Radna tijela Sabora su odbori i povjerenstva.

- **Tajništvo i Stručne službe**

Na čelu Tajništva i Stručnih službi nalazi se tajnik Sabora.

Temeljne ovlasti

Hrvatski sabor:

- odlučuje o donošenju i promjeni Ustava,
- donosi zakone,
- donosi državni proračun,
- odlučuje o ratu i miru,
- donosi akte kojima izražava politiku Hrvatskog sabora,
- donosi Strategiju nacionalne sigurnosti i Strategiju obrane Republike Hrvatske,
- odlučuje o promjeni granice Republike Hrvatske,
- raspisuje referendum,
- obavlja izbore, imenovanje i razrješenje, u skladu s Ustavom i zakonom,
- nadzire rad Vlade Republike Hrvatske i drugih nositelja javnih dužnosti odgovornih Hrvatskom saboru, u skladu s Ustavom i zakonom,
- daje amnestiju na kaznena djela,
- obavlja druge poslove utvrđene Ustavom.

Donošenje odluka

Ustav RH predviđa tri načina donošenja odluka, s obzirom na pitanja koja se tim odlukama uređuju:

- običnom većinom (50% + 1) uz zadovoljavanje kvoruma (kvorum označava broj zastupnika koji je potreban nazočiti glasovanju da bi odluka bila valjana, a to je većina svih zastupnika – 50% + 1),
- dvotrećinskom većinom svih zastupnika,
- većinom glasova svih zastupnika.

Hrvatski sabor **donosi odluke većinom glasova** ukoliko je na sjednici nazočna većina zastupnika.

Organski zakoni kojima se uređuju prava nacionalnih manjina Hrvatski sabor donosi **dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika**.

Organski zakoni kojima se razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, izborni sustav, ustrojstvo, djelokrug i način rada državnih tijela te ustrojstvo i djelokrug lokalne i područne (regionalne) samouprave Hrvatski sabor donosi **većinom glasova svih zastupnika**.

Poslovnik Hrvatskog sabora donosi se većinom glasova svih zastupnika.

Glasovanje na sjednici je javno, osim ako ovim Poslovnikom nije određeno da se glasuje tajno. Javno glasovanje provodi se dizanjem ruke, poimeničnim ili elektroničkim glasovanjem. Zastupnici glasuju osobno.

Pučki pravobranitelj

Pučki pravobranitelj opunomoćenik je Hrvatskoga sabora koji štiti ustavna i zakonska prava građana u postupku pred državnom upravom i tijelima koja imaju javne ovlasti.

Pučkog pravobranitelja bira Hrvatski sabor na vrijeme od osam godina.

Godine 2003. uvedeni su specijalni ombudsmani u Hrvatskoj - Pravobranitelj za djecu i Pravobranitelj za ravnopravnost spolova, a 2008. i pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

2. IZVRŠNA VLAST

A) PREDSJEDNIK REPUBLIKE HRVATSKE

Ustavom Republike Hrvatske iz 1990. godine uz načelo diobe vlasti prihvaćen je polupredsjednički ili parlamentarno-predsjednički sustav.
Za razliku od predsjedničkog sustava, u polupredsjeničkom su sustavu ograničene ovlasti predsjednika u odnosu prema zakonodavnoj vlasti (Saboru), a institucionalni su odnosi između predsjednika Republike i Vlade jednaki onima u sustavu parlamentarne vladavine.

PREDSJEDNIČKI SUSTAV (trodioba vlasti)
Obilježja:
a) spojena izvršna vlast (predsjednik države i vlade),
b) Ustavom su izvršna, zakonodavna i sudska vlast dovedene u ravnopravan položaj,
c) velika samostalnost, ali i predviđeni mehanizmi utjecaja jednih na druge. *predsjednik države nije odgovoran parlamentu i on ga može raspustiti ako parlament izglasa nepovjerenje vladi koja proizlazi iz parlamentarne većine.*

PARLAMENTARNI SUSTAV (dualitet vlasti)
Obilježja:
a) ravnopravnost zakonodavne i izvršne vlasti,
b) suradnja između zakonodavne i izvršne vlasti,
c) mogućnost uzajamnog djelovanja jedne vlasti na drugu.

svaki akt državnog poglavara mora biti supotpisan
Vlada je jednim djelom tijelo izvršne vlasti

Vlada i parlament zbog mogućnosti međusobnog djelovanja mogu prouzročiti pad ili raspuštanje vlade odnosno parlamenta pa je to sustav političke nestabilnosti, ali visokog demokratskog ustroja vlasti: predsjednik države ili monarh ima velike ovlasti, ali zbog obveze supotpisa najvažnijih akata ima malu političku moć.

POLUPREDSJEDNIČKI SUSTAV,

po uzoru na francuski iz 1958., u skladu je s hrvatskom tradicijom iz 1848. godine (prva vlada modernog oblika koju je pod nazivom Bansko vijeće imenovao ban Josip Jelačić).

- utemeljen je na načelu diobe vlasti kako bi se osigurala demokratičnost sustava i politička stabilnost. To je oblik ustavne primjene parlamentarne vlade.
- razlikuje od predsjedničkog po nužnosti supotpisa akata predsjednika republike ili vlade.
- i vlada i predsjednik imaju određene ustavne ovlasti, a predsjednikove su veće i odlučujuće.
- U Republici Hrvatskoj izborima 2000. godine – promjea polupredsjedničkog u parlamentarni sustav.
- Ustav se može promijeniti inicijativom 1/5 zastupnika Hrvatskog Sabora, na poticaj predsjednika Republike ili Vlade Republike Hrvatske.

Predsjednik Republike Hrvatske je državni poglavar Republike Hrvatske. Ovlasti i dužnosti su mu definirane Ustavom Republike Hrvatske.

Predsjednik Republike Hrvatske predstavlja i zastupa Republiku Hrvatsku u zemlji i inozemstvu, brine se za redovito i usklađeno djelovanje te stabilnost državne vlasti.

Predsjednik Republike kao vrhovni zapovjednik vojske odgovara za obranu neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske.

Predsjednička dužnost nespojiva je s bilo kojom javnom ili profesionalnom dužnosti.

Predsjednik Republike također ne smije biti članom političke stranke, odnosno po dolasku na dužnost, u stranci podnosi ostavku i o tome obavještava Hrvatski sabor.

Predsjednički izbori u Hrvatskoj

Mandat predsjednika traje pet godina. Prema Ustavu RH nitko ne može biti biran više od dva puta za predsjednika Republike. Predsjednika republike biraju svi punoljetni građani na temelju općeg i jednakog prava glasa na neposrednim izborima tajnim glasovanjem.

Predsjednik Republike bira se većinom svih birača koji su glasovali. Ako ni jedan od kandidata ne dobije takvu većinu, izbori se ponavljaju nakon 14 dana (drugi krug). U drugi krug izbora idu dva kandidata koji su u prvom krugu dobili najveći broj glasova.

Prije preuzimanja dužnosti, Predsjednik Republike pred predsjednikom i sucima Ustavnog suda Republike Hrvatske polaže **svečanu prisegu** kojom se obvezuje na vjernost Ustavu.

Dosadašnji predsjednici Republike:

- ***Franjo Tuđman**, od 30. svibnja 1990. do 10. prosinca 1999. – umro prije dovršetka drugog mandata.*
- *Vlatko Pavletić, od 10. prosinca 1999. do 18. siječnja 2000. – obnašatelj dužnosti.*
- *Zlatko Tomčić, od 18. siječnja 2000. do 18. veljače 2000. – obnašatelj dužnosti.*
- ***Stjepan Mesić,** 28. veljače 2000. do 18.veljače 2010.*
- ***Ivo Josipović**, 19. veljače 2010. do 18. veljače 2015.*
- ***Kolinda Grabar - Kitarović,**19. veljače 2015. **–** mandat u tijeku*

Ovlasti, dužnosti i odgovornost predsjednika Republike

Ovlasti predsjednika republike su:

- predstavlja Republiku Hrvatsku u domovini i inozemstvu
- brine za redovito usklađeno djelovanje te za stabilnost državne vlasti
- odgovara za obranu neovisnosti i cjelovitosti Republike Hrvatske
- raspisuje izbore za Hrvatski sabor i saziva ga na prvo zasjedanje
- raspisuje referendum u skladu s Ustavom – može na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade raspisati referendum o prijedlogu promjena Ustava ili o drugom pitanju za koje drži da je važno za neovisnost, jedinstvenost i opstojnost Republike Hrvatske
- povjerava mandat za sastavljanje Vlade osobi koja, na temelju raspodjele zastupničkih mjesta u Hrvatskom saboru i obavljenih konzultacija, uživa povjerenje većine svih zastupnika
- daje pomilovanje
- dodjeljuje odlikovanja i priznanja određena zakonom

Odgovornost

Predsjednik Republike odgovoran je za povredu Ustava koju počini u obavljanju svojih dužnosti.

Postupak za utvrđivanje posebne odgovornosti predsjednika Republike može pokrenuti Hrvatski sabor dvotrećinskom većinom svih zastupnika. O odgovornosti predsjednika Republike odlučuje Ustavni sud Republike Hrvatske dvotrećinskom većinom svih sudaca.

Ako Ustavni sud Republike Hrvatske utvrdi njegovu odgovornost, Predsjedniku Republike prestaje dužnost po sili Ustava.

Nepovredivost

Predsjednik Republike ima imunitet nepovredivosti. Ne može biti pritvoren niti se protiv njega može pokrenuti kazneni postupak bez prethodnog odobrenja Ustavnog suda, osim ako je zatečen da čini kazneno djelo za koje je propisana zatvorska kazna u trajanju duže od pet godina. U takvom slučaju državno tijelo koje je 45Predsjednika
Republike pritvorilo, dužno je o tome odmah obavijestiti predsjednika Ustavnog suda.

B) VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

Vlada Republike Hrvatske (obično se naziva hrvatska vlada ili samo Vlada) obavlja izvršnu vlast u Republici Hrvatskoj u skladu s Ustavom i zakonom.

Vladu Republike Hrvatske čine njezin predsjednik (često nazivan i premijer), potpredsjednici i ministri. Odgovorna je predsjedniku Republike i Zastupničkom domu Saboru u cjelini, a svaki je član osobno odgovoran za svoje područje. Predsjednik Vlade predstavlja članove Vlade Zastupničkom domu Sabora i za njih traži glasovanje o povjerenju. Povjerenje je izglasano ako se o prijedlogu pozitivno izjasni većina svih zastupnika Zastupničkog doma. Glasovanje o povjerenju Vladi nakon što je ona sastavljena može pokrenuti najmanje jedna desetina zastupnika Zastupničkog doma, pa i njezin predsjednik, a odluka o nepovjerenju prihvaćena je ako za nju glasuje većina ukupnog broja zastupnika.

Ako zastupnici izglasaju nepovjerenje Vladi, njezinu predsjedniku ili pojedinom članu, predsjednik Vlade podnosi ostavku predsjedniku Republike ili mu predlaže razrješenje cije Vlade odnosno člana kojemu je izglasano nepovjerenje.

Djelokrug Vlade Republike Hrvatske propisan je prije svega Ustavom Republike Hrvatske, a način rada, odlučivanja i vrste akata koje Vlada donosi propisuje se zakonom i poslovnikom.

Djelokrug

Vlada Republike Hrvatske (članak 112. Ustava RH):

- predlaže zakone i druge akte Hrvatskom Saboru,
- predlaže državni proračun i završni račun,
- provodi zakone i druge odluke Hrvatskog sabora,
- donosi uredbe za izvršenje zakona,
- vodi vanjsku i unutarnju politiku,
- usmjerava i nadzire rad državne uprave,
- brine o gospodarskom razvitku zemlje,
- usmjerava djelovanje i razvitak javnih službi,
- obavlja druge poslove određene Ustavom i zakonima.

Ustrojstvo Vlade

- Predsjednik, potpredsjednici i ministri

- Uži kabinet (čine predsjednik i potpredsjednici)
- Ured predsjednika Vlade
- Tajništvo Vlade
- Radna tijela Vlade
  - Koordinacija za društvene djelatnosti i ljudska prava;
  - Koordinacija za gospodarstvo;
  - Koordinacija za unutarnju i vanjsku politiku;
  - Komisija za odnose s vjerskim zajednicama;
  - Kadrovska komisija;
  - Administrativna komisija.

Ministarstva i ministri 2015

- Ministarstvo kulture - Boris Lalovac
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta - Ante Kotromanović
- Ministarstvo zdravlja - Vesna Pusić
- Ministarstvo socijalne politike i mladih - Ranko Ostojić
- Ministarstvo branitelja - Orsat Miljenić
- Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja - Arsen Bauk
- Ministarstvo zaštite okoliša i prirode - Ivan Vrdoljak
- Ministarstvo turizma - Branko Grčić
- Ministarstvo poljoprivrede - Gordan Maras
- Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture - Mirando Mrsić
- Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava - Siniša Hajdaš Dončić
- Ministarstvo poduzetništva i obrta - Tihomir Jakovina
- Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije - Darko Lorencin
- Ministarstvo gospodarstva - Mihael Zmajlović
- Ministarstvo uprave Republike Hrvatske - Anka Mrak Taritaš
- Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske - Predrag Matić
- Ministarstvo unutarnjih poslova - Milanka Opačić
- Ministarstvo vanjskih i europskih poslova - Siniša Varga
- Ministarstvo obrane - Vedran Mornar
- Ministarstvo financija - Berislav Šipuš

SUDBENA VLAST U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prema Ustavu Republike Hrvatske sudbenu vlast u Republici Hrvatskoj obavljaju **sudovi**.

Sudbena vlast je samostalna i neovisna. Sudovi sude na temelju Ustava i zakona. Sudovi sude i na osnovi međunarodnih ugovora koji su dio pravnog poretka Republike Hrvatske.

Organizacija sudova u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj sudbenu vlast obavljaju redovni i specijalizirani sudovi.

Redovni sudovi su:

- općinski sudovi,
- županijski sudovi,
- Vrhovni sud Republike Hrvatske.

Specijalizirani sudovi su:
- prekršajni sudovi
- trgovački sudovi
- Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske
- Visoki trgovački sud Republike Hrvatske
- Upravni sud Republike Hrvatske

Vrhovni sud Republike Hrvatske **je najviši sud** u Republici Hrvatskoj.
Nadležnost sudova određuje se zakonom.

Ustavni sud Republike Hrvatske

Ustavni sud Republike Hrvatske je institucija koja je ustanovljena Ustavom Republike Hrvatske, a koja jamči njegovo poštivanje i primjenu. Njegova je **zadaća odlučivanje o ustavnosti zakona i drugih propisa**. Svoje djelovanje temelji na odredbama Ustava Republike Hrvatske i Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske.

Ustavni sud je neovisan o svim tijelima državne vlasti, i ne spada niti u izvršnu, niti u zakonodavnu, niti u sudsku vlast (prema nekim pravnim teoretičarima, Ustavni sud predstavlja četvrtu vlast, a prema drugima je iznad triju vlasti).

Ustavni sud Republike Hrvatske čini trinaest sudaca koje bira Hrvatski sabor, na vrijeme od osim godina iz reda istaknutih pravnika, osobito sudaca, državnih odvjetnika, odvjetnika i sveučilišnih profesora pravnih znanosti. Suci između sebe biraju predsjednika, kojemu mandat traje četiri godine, te može biti ponovno izabran.

Suci Ustavnog suda Republike Hrvatske ne mogu obavljati nijednu drugu javnu ni profesionalnu dužnost.

Nadležnosti Ustavnog suda Republike Hrvatske su slijedeće:

- odlučuje o suglasnosti drugih zakona s Ustavom;
- odlučuje o suglasnosti drugih propisa s Ustavom i zakonom;
- može ocjenjivati ustavnost zakona te ustavnost i zakonitost drugih propisa koji su prestali važiti ako od tog prestanka do podnošenja zahtjeva ili prijedloga za pokretanje postupka nije prošlo više od godinu dana;
- odlučuje povodom ustavnih tužbi protiv pojedinačnih odluka državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravnih osoba s javnim ovlastima kad su tim odlukama povrijeđena ljudska prava i temeljne slobode, kao i pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu zajamčenu Ustavom Republike Hrvatske;

- prati ostvarivanje ustavnosti i zakonitosti te o uočenim pojavama neustavnosti i nezakonitosti izvješćuje Hrvatski sabor;
- rješava sukob nadležnosti između tijela zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti;
- odlučuje, u skladu s Ustavom, o odgovornosti Predsjednika Republike;
- nadzire ustavnost programa i djelovanje političkih stranaka i može, u skladu s Ustavom, zabraniti njihov rad;
- nadzire ustavnost i zakonitost izbora i državnog referenduma i rješava izborne sporove koji nisu u djelokrugu sudova;
- prati ostvarivanje ustavnosti i zakonitosti te o uočenim pojavama neustavnosti i nezakonitosti izvješćuje Hrvatski sabor;
- ako utvrdi da nadležno tijelo nije donijelo propis za izvršavanje odredba Ustava, zakona i drugih propisa, a bilo je dužno takav popis donijeti, o tome Ustavni sud obavještava Vladu, a o propisima koje je bila dužna donijeti Vlada, obavještava Hrvatski sabor;
- na prijedlog Vlade Republike Hrvatske, donosi odluku kojom predsjednik Hrvatskog sabora preuzima dužnost predsjednika Republike u slučaju duže spriječenosti predsjednika Republike uslijed bolesti ili smrti.

Državno sudbeno vijeće Republike Hrvatske

Državno sudbeno vijeće (skraćeno **DSV**) imenuje i razrješuje suce te odlučuje o njihovoj stegovnoj odgovornosti.

Državno sudbeno vijeće ima jedanaest članova koje iz reda istaknutih sudaca, odvjetnika i sveučilišnih profesora pravnih znanosti bira Hrvatski sabor.

Iz reda sudaca bira se sedam članova, dakle većina (tako nalaže Ustav Republike Hrvatske), pri čemu mora biti osigurana zastupljenost svih sudova u Republici Hrvatskoj s obzirom na njihovu vrstu i stupanj. Kandidate saboru predlaže proširena opća sjednica Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Predsjednici sudova ne mogu biti birani za članove DSV.

Dva člana DSV su iz reda sveučilišnih profesora pravnih znanosti i dva iz reda odvjetnika. Kandidate iz reda odvjetnika utvrđuje na temelju prikupljenih prijedloga Skupština Hrvatske odvjetničke komore, a kandidate iz reda sveučilišnih profesora pravnih znanosti sjednica dekana pravnih fakulteta. U članstvo DSV ne mogu biti birani predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti, niti predstavnici drugih državnih tijela, udruga građana i slično.

Članovi Državnoga sudbenog vijeća biraju se na vrijeme od četiri godine, s time da članom Državnoga sudbenog vijeća nitko ne može biti više od dva puta uzastopce. Prilikom stupanja na dužnost članovi DSV-a polažu prsegu. Predsjednika Državnoga sudbenog vijeća bira tajnim

glasovanjem većina članova Državnoga sudbenog vijeća na vrijeme od dvije godine.

Predsjednik i članovi DSV-a imaju imunitet. To znači da ne smiju biti pozvani na odgovornost za izraženo mišljenje ili glasovanje u Vijeću, niti se protiv člana smije pokrenuti kazneni postupak bez odobrenja Vijeća.

Prestanak dužnosti člana DSV-a prestaje istekom mandata, ako ga se razriješi zbog neopravdanog neobavljanja ili neurednog obavljanja dužnosti, ako bude imenovan predsjednikom suda, ako trajno izgubi sposobnost obavljati svoju dužnost, ako bude osuđen na kaznu zatvora, - ako primi državljanstvo druge države te ako sam to zatraži.

Djelokrug i način rada

U djelokrug Vijeća spada:

- imenovanje sudaca,
- vođenje stegovnog postupka i odlučivanje o stegovnoj odgovornosti sudaca,
- odlučivanje o razrješenju sudaca,
- obavljanje i drugih poslova u skladu sa zakonom.

Vijeće odlučuje u sjednici koje saziva predsjednik, iznimno na prijedlog najmanje pet članova. O načinu rada donosi se poslovnik.

Postupak imenovanja sudaca

Slobodno sudačko mjesto oglašava Ministarstvo pravosuđa po službenoj dužnosti ili na prijedlog predsjednika suda za koji se imenuje sudac, predsjednika neposredno višeg suda ili predsjednika Vrhovnog suda. Oglas se objavljuje u *Narodnim novinama*. Ministarstvo pravosuđa zatražit će mišljenje o svim kandidatima od nadležnog sudačkog vijeća. Nakon prikupljenih mišljenja, Ministarstvo pravosuđa dostavi će listu kandidata koji ispunjavaju uvjete za sudačko mjesto Vijeću. Državno sudbeno vijeće u postupku imenovanja dužno je pribaviti mišljenje nadležnog odbora Hrvatskoga sabora.

Prilikom stupanja na dužnost sudac polaže prisegu pred članovima Vijeća.

USTROJSTVO LOKALNE SAMOUPRAVE I UPRAVE

Jedinice lokalne samouprave su **općine i gradovi**, a jedinice područne (regionalne) samouprave su **ž u p a n i j e**
Općine, gradovi i županije se osnivaju zakonom.

OPĆINA je jedinica lokalne samouprave koja se osniva za područje više naseljenih mjesta koja predstavljaju prirodnu, gospodarsku i društvenu cjelinu te su povezana zajedničkim interesima stanovništva.

GRAD je jedinica, svako mjesto koje im više od 10.000 stanovnika, a predstavlja urbanu, povijesnu, prirodnu,gospodarsku i društvenu cjelinu. U sastav grada mogu biti uključena i prigradska naselja koja s gradskim naseljemčine gospodarsku i društvenu cjelinu te su s njim povezana migracijskim kretanjima i svakodnevnim potrebamastanovništva od lokalnog značenja.Iznimno, gradom se može proglasiti i mjesto s manjim brojem stanovništva, ukoliko za to postoje posebnirazlozi (povijesni, gospodarski).

ŽUPANIJA je jedinica područne samouprave čije područje predstavlja prirodnu, povijesnu, prometnu,gospodarsku, društvenu cjelinu. Teritorij RH je podijeljen na 21 županiju, s tim da je 21. grad Zagreb.

RH ima 127 gradova te 429 općina.
Ove jedinice imaju svoja tijela upravljanja:

Predstavnička tijela
- Općinsko vijeće
- Gradsko vijeće
- Županijska skupština

Izvršna tijela
- Općinski načelnik i Općinsko poglavarstvo
- Gradonačelnik i Gradsko poglavarstvo
- Župan i Županijsko poglavarstvo

Sudska tijela
- Županijski i Općinski sudovi

Jedinice lokalne samouprave (općine i gradovi) obavljaju **poslove od lo ka l nog z n a č e n j a** kao što su:
- uređenje naselja,
- komunalne djelatnosti,
- socijalna skrb,
- briga o djeci,
- primarna zdravstvena zaštita,
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- protupožarna i civilna zaštita itd.

Županija obavlja
poslove od regionalnog značenja, koji se odnose na:

- školstvo,
- zdravstvo,
- prostorno i urbanističko planiranje,
- gospodarski razvoj,
- promet i prometnu infrastrukturu,
- planiranje i razvoj mreže obrazovnih,
- zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova

Ustav

Ustav je temeljni zakon Republike Hrvatske iz kojeg proizlaze svi drugi zakoni. **Donesen je 22. prosinca 1990**. godine i naziva se Božićni **Ustav**. On je izraz povijesnog prava na državnu suverenost Republike Hrvatske, izraz demokratskih dostignuća utemeljenih na rezultatima višestranačkih izbora te izraz međunarodnih standarda sloboda i prava čovjeka i građanina koji se primjenjuju u demokratskim zemljama.

Ustav RH obuhvaća 10 dijelova i sadrži 152 članka.

Sastoji se od

- **I.** **Izvorišne osnove**
- **II.** **Temeljne odredbe**
- **III.** **Zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda**
- **IV.** **Ustrojstvo državne vlasti**
- **V.** **Ustavni sud Republike Hrvatske**
- **VI.** **Mjesna, lokalna i područna (regionalna) samouprava**
- **VII.** **Međunarodni odnosi**
- **VIII.** **Europska unija**

IX. **Promjena Ustava**
X. **Završne odredbe**

Mijenjao se četiri puta, a zadnja promjena bila je 2010. godine.
- **Promjenu** Ustava može predložiti najmanje **jedna petina zastupnika** u Saboru, Predsjednik Republike ili Vlada. **Većinom glasova** svih zastupnika najprije se odlučuje hoće li se pristupiti promjeni Ustava, a ako se pristupi o promjeni odlučuje dvotrećinska većina svih zastupnika Hrvatskoga sabora.

Posebno važan dio Ustava je postupak udruživanja s drugim državama. Postupak udruživanja može pokrenuti najmanje jedna trećina zastupnika, Predsjednik RH ili Vlada. O udruživanju prethodno odlučuje Sabor dvotrećinskom većinom, **a odluka o udruživanju** donosi se **na referendumu** većinom glasova ukupnog broja birača u državi.

Ustav međutim zabranjuje pokretanje postupka udruživanja RH u saveze s drugim državama koji bi mogli dovesti do obnavljanja jugoslavenskog državnog zajedništva, odnosno neke balkanske sveze u bilo kojem obliku.

LJUDSKA PRAVA I SLOBODE

„Svi ljudi su rođeni slobodni, s jednakim dostojanstvom i pravima"
(1. clanak Opce deklaracije oljudskim pravima.)

Ljudska prava su zajamcena svakom covjeku na temelju njegova postojanja kao covjke a i ona su
neotudiva, što znaci da nikome ne mogu biti oduzeta.
Ideja o ljudskim pravima svoj korijene ima u grckoj antickoj filozofiji i religijama: da su **svi ljudi pred Bogom jednaki.**

Razvoj te ideje možemo pratit u tri sastavnice:
1. **filozofski korijeni** (univerzalno pravo)
2. **politicko ostvarenje u sklopu nacionalnih država**
3. **politicko ostvarenje s univerzalnim pravom u UN**

1. Filozofsko ostvarenje ljudskih prava:

Vec u staroj grckoj razvila se ideja o jednakosti svih ljudi, ideja o prirodnom pravu koje pripada svakom covjeku. Ta tradicija prirodnog prava doživjela je dalje svoj razvoj pod utjecajem kršcanstva i kršcanske filozofije, kao i u drugim religijama.
No tek u novom vijeku je filozofija prirodnog prava doživjela svoj procvat za što je najzaslužniji britanski filozof John Locke. Za njega nepromjenjiva su urodena prava covjek pravo na život, slobodu i privatno vlasništvo. Zadaca je svake države da štiti ta prirodna ljudska prava. On svojom politickom filozofijom prisiljava i obvezuje državu za zaštitu ljudskih prava.

2. Politicko ostvarenje ljudskih prava u sklopu nacionalnih država:

Vodecu ulogu u takvom razvoju odigrala je Engleska.
Vec **1215 sa Magnom Chartom Libertatum**, od kralja iznudenim odredenim pravima te
Petiton of Rights iz 1628, zajamcena je nepovredivost gradana,
a **Habeas-Corpus-Act iz 1679**, bio je bitan preokret za ideju o ljudskim pravima u konkretnom državnom pravu.
Ta su prava vrijedila i u Engleskim kolonija, dakle i u SAD-u. U jeku borbe za neovisnost ondje je prvi put u povijesti formuliran **Katalog ljudskih prava** i to pozivanjem direktno na Johna Lockea i na **Bill of Rights dokument iz 1776**.

Dokumentom **BILL OF RIGHTS** sljedeca prava su proglašena neotudivim ljudskim pravima:

- pravo na život, slobodu i privatno vlasništvo
- sloboda okupljanja i tiska
- sloboda kretanja i pravo na peticiju
- pravno na pravnu zaštitu
- glasacko pravo

Ustavnopravno ostvarenje ideje o ljudskim pravima krenulo je iz Francuske u kontinentalnu Europu.
Francuska revolucija iz 1789. sa svojom parolom **sloboda, jednakost i bratstvo** uvelike je utjecala na prihvacanje **Povelje o ljudskim i gradanskim pravima**, u kojoj se naglašavaju univerzalne vrijednosti ljudskih prava.

3. Univerzalno politicko ostvarenje ljudskih prava:

Sporazumom svih država – **Poveljom Ujedinjenih naroda, 1948** (Opca deklaracija o ljudskim pravima) pravno je prevladan univerzalni zahtjev za ljudskim pravima.
Neki od važnijih povijesnih dokumenata o ljudskim pravima:

- *Engleska povelja sloboda (Magna Charta Libertatum) iz 1215*
- *Vinodolski zakonik iz 1288*
- *Habeas Corpus act iz 15. stoljeca*
- *Povelja pravaa (Bill of rights) iz 1689.*
- *Deklaracija nezavisnosti SAD-a iz 1776*
- *Bill of Rihts , 1776, americke kolonije*
- *Deklaracija o pravima covjeka i građanina 1789*
- *Opća deklaracija o ljudskim pravima 1948*
- *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koju je ratificirao Hrvatski*

državni Sabor 17. listopada 1997.

- **Four Freedoms Adress** – cetiri temeljne slobode cije je ozbiljenje cilj naprednog čovjecanstva, prema *F. D. Rooseveltu*:

sloboda govora,
sloboda vjerovanja,
sloboda od straha i
sloboda od oskudice.

-Pojmom *temeljna* ili *osnovna* ljudska prava su ustavni izrazi ili formulacije opcih prirodnih prava i sloboda covjeka. To su dakle ustavna jamstva koja se protežu na sve clanove neke politicke zajednice.

Ta prava imaju dvostruku funkciju:

a) štite pojedinca –negativna prava
b) omogucuju postojanje i dobro funkcioniranje same države i društva – pozitivna

PODJELA LJUDSKIH PRAVA:

a) **osobna ili ljudska prava**.- cine prvu grupu prava kojima pripadaju prava covjeka na zaštitu
od napada i ugrožaja svake vrste i na to da njegovo dostojanstvo ostane netaknuto. Osobna
prava su jezgra ljudskih prava i nalazimo ih u svim dokumentima. Tu bi prvenstveno spadalo
pravo na život; pravo na slobodu i sigurnost; pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog
života; sloboda mišljenja, savjesti i vjerskoga uvjerenja; pravo na zasnivanje prava i obitelji,
pravo na pošteno, nepristrano i pravicno sudenje…
b) **politicka prava i slobode** - ova prava bi svakome covjeku trebala jamciti neometano
sudjelovanje u politickom životu u sklopu njegove zajednice, bez straha da ce zbog toga biti
neopravdano kažnjen. Tu bi ubrojili:
1. *slobodu udruživanja* – temelj svake demokracije.
Sastoji se u mogucnosti osnivanja politickih stranaka, sindikata, interesnih udruga, vjerskih
zajednica…;
2.) *sloboda okupljanja.-* oznacava mogucnost organiziranja i održavanja javnih skupova u otvorenim i zatvorenim prostorima, uz uvjet održavanja reda i mira, izvanrednih
stanja…
c) **socijalna i ekonomska prava** -tu spadaju ona prava koju su nužno potrebama za ljudsko
preživljavanje –pravo na obrazovanje, pravo na privatno vlasništvo, pravedna naknada za rad i
uvjeti rad, socijalna sigurnost – kolektivni ugovor - **kolektivni ugovor** medusobno zakljucuju
sindikalna organizacija, kao zastupnik zaposlenih u odredenim privrednim granama, te
organizacija poslodavaca, a njime se ureduju konkretna prava i uvjeti rada u okvirima

odredenim zakonom, sindikalno organiziranje i pravo na štrajk, pravo poduzetništvo. U tu
skupinu ubrajamo i kulturna

d) **prava trece i cetvrte generacije –**

Prava treceg naraštaja – prava utemeljena na svijesti o
potrebi zaštite covjekova okoliša, prava nerodenih ljudi, pa cak i prava drugih bica, tj.
životinja i biljnih vrsta na zaštitu od ugrožavanja njihova opstanka.

Prava cetvrtog naraštaja
– nova prava ciji je sadržaj još dosta neodreden: pravo na mir, pravo na razvitak, pravo na
zajednicko naslijede, pravo na humanitarnu pomoc i dr. Ovdje takoder spadaju prava vezana
uz geneticki inženjering, kloniranje, maticne stanice, diskriminacije – *na temlju homofobije i
ksenofobije*

OGRANICENJA LJUDSKIH PRAVA –

1. ogranicenja sloboda i prava u situacijama nužde

- **pravo državne nužde i izvanredne mjere** – određene teške situacije (rat, terorizam,
velike prirodne katastrofe) mogu zahtijevati iznimna ogranicenja ustavom zajamcenih sloboda i prava na neodređeno vrijeme, dok pogibelj ne bude uklonjena
- **implied powers** – teorija o ''ukljucenim ovlastima'' koje se razumijevaju u iznimnimstanjima, makar ne bile izrijekom u Ustavu spomenute
- **ustav krize** – ima ga svaka demokratska zemlja u pricuvi, treba joj služiti zapreživljavanje i ocuvanje demokracije u najtežim prilikama, nije formalnoproklamiran

*Postoje prava koja se nikada ne mogu ograniciti – najcešce ogranicenje ljudskih prava jest
sloboda kretanja*

1. STAVLJANJE VAN SNAGE (DEROGACIJA) POJEDINIH PRAVA I SLOBODA -

- **Stanja opasnosti** – izvanredne okolnosti kao što su rat, unutrašnji neredi i pobune vecih
razmjera, prirodne katastrofe – ugrožavanje života i opstanka nacije
- "*izvanredna javna opasnost*"
- "*doba rata*"
- Primjeri - proglašenje izvanrednog stanja (Nikaragva, Azerbejdžan i Izrael)
- problemi sa pobunjenicima (Alžir)
- vandalizam i korištenje vatrenog oružja (Argentina)
- ozbiljni politicki i socijalni potresi (Bolivija)
- teroristicke aktivnosti (Izrael)
- prirodne katastrofe (Gvatemala)
- sukob s demonstrantima (Panama)
- gradanski rat (Sudan)
- pokušaj ubojstva predsednika (Venecuela)

apsolutno zašticena ljudska prava
– pravo na život, zabrana mucenja, zabrana ropstva i prisilnog rada, zabrana retroaktivnog
djelovanja zakona, zabrana izricanja smrtne kazne, zabrana ponovnog sudenja osobama vec
osudenim ili oslobodenim povodom istog kaznenog djela

- zabrana zatvaranja zbog neizvršavanja neke ugovorne obaveze, sloboda misli, savjesti,
vjeroispovjedi

Inherentna ogranicenja

• Neka prava i slobode ogranicene su stalno, samom formulacijom zajamcenog prava.
• primjer: sloboda covjeka je neprikosnovena vrijednost, ali u slucajevima koji su zakonom
odredeni neke osobe mogu biti lišene slobode

Cjelokupna problematika ljudskih prava danas se strukturira u tri kategorije:

A) KLASICNA PRAVA – život, sloboda, vlasništvo

B) KOJA OBUHVACA GOSPODARSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA

C) EKOLOŠKA, INFORMACIJSKA I ZAJEDNICKA PRAVA. Zajednicka prava naglasak je na „mi“; oznacavaju meduovisnosti unutar zajednice kao cjeline. Prava koja jamce opstanak zajednice

Politika i Javnost - Mediji

U suvremenom svijetu politika može javno djelovati na različite načine. Posebna pozornost u javnom djelovanju politike je usmjerena na **medije.** U demokratskim zemljama javnost je postigla opću suglasnost o slobodi medija koji podupiru javno mnijenje i potiču šire društvene slojeve da se aktivno uključe u politiku. Suvremeni način života zahtjeva dostupnost informacija kako na lokalnoj tako i na globalnoj razini. Odnos politike i medija zapravo predstavlja odnose politike i javnosti.

Politika i vjera

Prema članku 18.Opće deklaracije o pravima čovjeka, pravo vjeroispovijesti pripada čovjekovim osobnim slobodama. Država i vjera susreću se u području skupa vrijednosnih stavova. Kroz povijest stvaranja država postoje primjeri homogenizirajuće snage vjere, ali i konfrontacija uzrokovanih sukobom vjera. Pod utjecajem vjere danas se propagiraju ideje jednakosti svih pred Bogom, ali i poziva se na „svete ratove“ kojima se poništavaju vrijednosti drugih ljudi (u pravilu drugih vjera).

Crkva, odnosno vjerske zajednice trebale bi se zalagati za odjeljivanje vjere od institucija vlasti, a osobito vjere od politike jer su brojni sukobi nastajali upravo kao rezultat nepriznavanja granica među njima. Sekularizam je pokret koji se zalaže za odvajanje i umanjivanje značaja religije u javnom životu. U hrvatskom jeziku poznat je i pod nazivom svjetovnost. Zalaže se za odvajanje Crkve od države, te slobodu vjere i mišljenja. Izraz "sekularizam" (secularism) skovao je 1846. godine engleski filozof George Jacob Holyoake koji se protivio uspostavljanju državne religije ili favoriziranju

jedne nauštrb drugih religija. U jednom smislu, sekularizam brani pravo svakog čovjeka da bude slobodan od religijskih pravila i njenog učenja te njenog nametanja. U drugom smislu se odnosi na to da sve ljudske aktivnosti i odluke, naročito one političke, trebale biti donesene neovisno i bez ikakvog uplitanja religije. Sekularizam svoje korijene vuče od rimskih i grčkih filozofa, srednjovjekovnih islamista, prosvjetitelja te modernih slobodnih mislilaca, ateista i agnostika.

Globalizacija

Globalizacija je proces povezivanja i jačanja međuovisnosti suvremenog svijeta.

definicija: Globalizacija podrazumijeva integraciju i razvoj društveno-ekonomskih odnosa različitih gospodarskih sustava u cijelom svijetu, a u političkim odnosima znači gubitak

Globalizacija svoje korijene ima u režimu slobodne trgovine čiji je glavni zagovornik bilo Britansko Carstvo u 19. stoljeću. Iako su pokušaji globalizacije započeli još nakon drugog svjetskog rata, taj proces se intenzivirao tek sa završetkom hladnog rata i uspostavljanjem SAD kao jedine globalne sile. U njoj je kao dominantna ideologija vladao ekonomski liberalizam te je agresivno promovirana globalizacija kao rješenje većine problema u suvremenom svijetu. Na **globalizaciju** možemo gledati kao međusobnu ovisnost i integraciju različitih ekonomskih sustava na cijeloj zemaljskoj kugli i pokretanje snaga svjetskog tržišta radi ekonomskog slabljenja pojedinih država. Osim u ovom ekonomskom smislu globalizacija ima i svoju političku dimenziju. Kada se govori o globalizaciji uočavamo slijedeće:

- Gubi se značaj nacionalnih država jer se globalni problemi ne rješavaju unutar nacionalnih država
- Politika koja je organizirano nacionalno se povlači pred internacionalno organiziranom ekonomijom
- Dolazi do novih politički oblikovanih konkurentskih odnosa
- Politički sustavi pojedinih država se mijenjaju radi ostvarivanja primjerenih odnosa u novom ekonomskom poretku
- Globalizaciju doživljavamo kao moć najbogatijih zemalja što nam stvara osjećaj nemoći i strepnje za budućnost

Za razumijevanje globalizacije važno je razmišljanje o njezinim **uzrocima** kao što su:

- Razvoj tehnologija (telekomunikacija)
- Brzina i troškovi transporta dobara i ljudi
- Globalne promjene kao što su promjene klime, migracije, ekologija
- Liberalizacija i globalizacija svijesti

Razmišljajući o globalizaciji možemo uočiti njezine **negativne i pozitivne strane**:

- To je proces koji nosi velike socijalne žrtve
- Bogati postaju još bogatiji, a siromašni još siromašniji
- To je proces koji ima obilježje nadnacionalnih interesa
- Iako dotiče sve pojedince najviše se širi sjevernom polutkom, u gradovima, među imućnijim stanovništvom i mlađom populacijom
- **Prednosti** su kulturna obnova, komunikacija, ekonomska učinkovitost i veća dostupnost proizvoda

GLOBALIZACIJSKI I ANTIGLOBALIZACIJSKI POKRETI

Pod globalizacijskim pokretima smatramo višenacionalne organizacija koje djeluju na području cijele zemaljske kugle ili nekog većeg njezinog dijela kao što su Ujedinjeni narodi, NATO, EU i slično. U ekonomskom smislu tu možemo ubrojiti i tzv.“globalne“ kompanije koje posluju na području cijelog svijeta, odnosno nabavljaju materijal i radnu snagu po cijelom svijetu (tamo gdje je jeftinije) te svoje proizvode prodaju po cijelom svijetu. Regulatori svjetske ekonomije kao što su MMF (Međunarodni monetarni fond), WB (Svjetska banka) ili WTO (Svjetska trgovačka organizacija) naizgled imaju važnu ulogu u rješavanju ekonomskih problema pojedinih zemalja, ali zapravo imaju vrlo upitne motive budući da svojim potezima uvelike idu na ruku bogatima i velikim kompanijama kojima omogućavaju daljnje širenje tržišta i bogaćenje.

Antiglobalizacija je naziv koji se često koristi za različite pokrete, ideologije, odnosno državne politike koji se na ovaj ili onaj način suprotstavljaju globalizaciji. Naziv su skovali mediji nakon velikih demonstracija u Seatleu 1999, gdje se okupilo izuzetno šaroliko društvo prosvjednika: anarhista, sindikalista, komunista, kršćanskih organizacija, pacifista itd. Nije bilo povoljnog termina da ih se sve obuhvati. Antiglobalisti drže kako će globalizacija u svom neograničenom obliku cementirati nejednakost u svijetu, učiniti siromašne države ovisnim o bogatima i spriječiti ih da razviju vlastite ekonomije, odnosno da će svijet staviti pod kontrolu multinacionalnih korporacija motiviranih profitom umjesto brigom za dobrobit čovječanstva. Antiglobalisti se od 2001. sastaju jednom godišnje na Svjetskom socijalnom forumu.

Moć i veličina multinacionalnih kompanija –realnost nasuprot percepciji realnosti

Multinacionalne kompanije

Engl. *multinational company* ili *transnational company*

- Poduzeća koja proizvode i prodaju robu i usluge u više država.
- Ističu se velikim kapitalom, brojem zaposlenih, količinom znanja i razgranatom organizacijom poslovanja.
- U novije doba multinacionalne kompanije izvoze velike količine kapitala u nerazvijene zemlje.
- Jeftina radna snaga, sirovine, liberaliziran carinski sustav, smanjeni porezi
- “ Što niži troškovi i što viši profiti. “
- Po svojoj gospodarskoj snazi moćnije su i jače od mnogih država.

Institucije EU

Iako je velik broj europskih institucija smješten u nizu europskih gradova, belgijski se grad Bruxelles smatra neslužbenom prijestolnicom Europe. U njemu su smještene brojne europske ustanove (Vijeće ministara, Europska komisija, Europski parlament).

Prema članku 13. Ugovora o Europskoj uniji, institucije Europske unije su:

- Najvažnija iako ne najmoćnija institucija EU-a jest **EUROPSKI PARLAMENT** – odlučuje o najvećem broju pitanja, donosi zajednički proračun, glasuje o predsjedniku europske komisije….
- **VIJEĆE EUROPSKE UNIJE** – čine je ministri vlada država članica koji donose sve najvažnije odluke važne za funkcioniranje EU-a.
- **EUROPSKO VIJEĆE** – u njemu se četiri puta godišnje sastaju predsjednici država ili vlada članica EU-a kako bi odredili daljnji tijek razvoja EU-a.
- **EUROPSKA KOMISIJA** – predlažu nove propise i zakone, sastoji se od onoliko povjerenika koliko članica ima EU. Na čelu se nalazi predsjednik EK, a pojedini su povjerenici zaduženi za određene resore (poljoprivreda, regionalna politika, humanitarna pomoć…)
- **EUROPSKI SUD PRAVDE** – na sudu sjedi po jedan sudac iz svake države članice te zajednički odlučuju je li neka država, tvrtka, institucija ili pojedinac prekršio zajedničke (europske) odredbe
- **EUROPSKA SREDIŠNJA BANKA** - središnja je institucija monetarnog sustava EU. Europska središnja banka nužna je institucija europske monetarne unije sa zadatkom da održava stabilnost europske valute - **eura** i nadzire količinu novca u optjecaju.

- **REVIZORSKI SUD** je posebna kontrolna institucija EU, nadležna da ispituje sve prihode i rashode svih tijela koje je osnovala Zajednica, ako to nije isključeno nekim *ustavotvornim* dokumentom. Revizorski sud kontrolira ispravnost i zakonitost, te regularnost svih transakcija.

Postoje i druga tijela i ustanove:

- **Gospodarski i socijalni odbor** - savjetodavno tijelo EU, sastavljeno od 317 članova. Ima sjedište u Bruxellesu.
- **Odbor regija** - također savjetodavno tijelo EU, sastavljeno od 317 članova koje delegiraju tijela lokalnih i regionalnh vlasti država čnica EU kako bi zastupali interese regija jedinica lokalne samouprave na razin Unije. Ima sjedište u Bruxellesu.
- **Europska investicijska banka** - ustrojena je Rimskim ugovorom o osnivanju EZ-a, s ciljem pridonošenja uravoteženosti razvoja Europske zajednice gospodarskom integracijom i socijalnom kohezijom. Banka osigurava dugoročno financiranje određenih kapitalnih projekata u Uniji te u drugim državama svijeta. Ima sjedište u Luksemburgu.
- **Europska banka za obnovu i razvoj** - osnovana je 1991. godne kako bi pomogla bivšim komunističkim državama u njihovoj transformaciji u tržišna gospodarstva. Banka se bavi investiranjem u privatna poduzeća, samostalno ili s drugim partnerima. Sjedište banke je u Londonu.

GOSPODARSTVO

- grč. oikonomia - upravljanje kućom, štednja → upućuju na racionalno trošenje
- **EKONOMIJA** - proučava način na koji društva uporabljuju ograničene resurse za proizvodnju korisnih dobara i kako ih raspoređuju među različitim skupinama u društvu
- do 17. stoljeća se proučavala unutar filozofije (Aristotel) kao ravnomjerno uređeno društvo
- **1776.** godine nastala ekonomija kao zasebna disciplina - **Adam Smith - 'Bogatstvo naroda'**

Pravci:

1. **MERKANTILIZAM** (15.-17.st) - osnova priređivanja u društvu je stjecanje i oplođivanje kapitala; unutarnja trgovina mijenja gospodara, vanska pridonosi bogatstvu države; zapostavlja unutarnju trgovinu i proizvodnju, govori o izvozu
2. **FIZIOKRATIZAM** - stavljaju naglasak na proizvodnji i to posebno na poljoprivredu

• Područja ekonomije

1. **MAKROEKONOMIJA** - bavi se globalnim ekonomskim pitanjima i problemima

*u početku makroekonomija je temelj, od gospodarske krize, 1930ih se počinje razvijati

2. **MIKROEKONOMIJA** - bavi se sastavnicama gospodarstva; kućanskom ekonomijom, odnosom proizvođača i potrošača...

• Odnos između ukupnog gospodarstva i njegovih sastavnica

Leon Valras 'Elementi čiste političke ekonomije', 1874. => formulirao zakon koji vrijedi i danas => bilo koja promjena koja se dogodi u gospodarstvu dovodi do prilagođavanja među svim ekonomskim jedinicama da bi se uspostavila ravnoteža => **gospodarstvo teži ravnoteži** => cjelokupno gospodarstvo utječe na svoje dijelove i dijelovi utječu na cjelokupno gospodarstvo

Primjer: štand sa sendvičima (=> podiže cijenu, pada interes, pada proizvodnja); štand sa sladoledom (=> cijena ostaje, zbog veće cijene sendviča, potražnja i proizvodnja rastu)

Ekonomist praktičar

- uvijek nastoji s ograničenim sredstvima zadovoljiti što više želja
- ponaša se svjesno i odgovorno

- uvijek mora birati između različitih mogućnosti
- nastoji pomiriti svoje želje sa stanjem tržišta

ograničeni resursi => maksimaliziranje profita => minimaliziranje troškova =>
smanjenje potražnje => odlučivanje

- Zašto učiti ekonomiju:

- poznavajući osnovne ekonomske pojmove i pitanja, učimo razmišljati, kalkuliramo, nastojimo zadovoljiti svoje želje uzevši u obzir stanje na tržištu; susrećemo se s njom svaki dan (štednja, plaća...)

Zakon ograničenosti i oportunitetni trošak

ZAKON OGRANIČENOSTI - objašnjava da su dobra ograničena jer nema dovoljno resursa da se proizvedu sva dobra koja ljudi žele potrošiti
OGRANIČENOST RESURSA kojima se proizvode dobra => odabir između ograničenih dobara
OPORTUNITENI TROŠAK - odabir jednog uvijek znači odricanje od drugog, a druga najbolja varijanta je taj trošak = odricanje od slijedeće najpoželjnije alternative

*osnovni problem gospodarstva je povezivanje ograničenih resursa i neograničenih želja

Zadovoljenje ljudskih želja

EKONOMSKA DOBRA – dobra čija je ponuda relativno rijetka ili ograničena, predmet su proizvodnje, odnosno privređivanja; svaka stvar ili usluga koja je željena i rijetka; dijelimo ih na proizvode i usluge

- **Činitelji proizvodnje**

1. **PRIRODNI IZVORI** - prirodno bogatstvo dostupno ljudima koje oni upotrebljavaju u procesu proizvodnje (prirodna energija, materija...)
2. **RAD** - obuhvaća mentalne i fizičke ljudske sposobnosti koje se mogu upotrijebiti za proizvodnju dobara i usluga
3. **KAPITAL** - oblik trajnih dobara nekog gospodarstva koje omogućava proizvodnju drugih dobara

*kapitalno dobro vs. potrošačko dobro

4. **PODUZETNIŠTVO** - kombinira sva tri prethodna činitelja (prir. izvore, rad i kapital)

Temeljna ekonomska pitanja

- zbog ograničenosti prirodnih resursa

1. **ŠTO** PROIZVODITI?

- zadovoljavanje različitih želja ljudi

- ono što donosi najveći profit i zaradu
- proizvodi se i ono što omogućuju resursi neke države
- proizvodi se ono što će uz minimalan ulog dati maksimalan profit

primjer: tržište zasićeno trikotažom, manjka mu PVC => proizvodit će se što manjka

2.
3. **KAKO** PROIZVODITI?

- pitanje tehničke prirode
- hoće li biti više ljudi ili tehnologije uključeno u proizvodnju

Primjer: košnja trave - strojno (brže) ili ručno (sporije, ali jeftinije)

4. **ZA KOGA** PROIZVODITI?

- tko će se time koristiti, kako će se raspodijeliti među spolovima, dobima; hoće li unutar neke grupacije svi dobivati jednako, hoće li se dobiti zasluženo za rad...
- rješava se na temelju 'potrebe' ili razmjene prema količini dobara što ga pojedinac proizvede ili tako da se za sve osigura približno jednak udio dobara

Primjer: Opatija => ako je više turista mlađe populacije, grade se mjesta prikladna njima za izlaske

Alternativni ekonomski sustavi

EKONOMSKI SUSTAV je gospodarski poredak koji se sastoji od određenog skupa pravila, ciljeva i poticaja koji upravljaju ekonomskim odnosima između ljudi u društvu koji čine okvir za nalaženje odgovora na temeljna ekonomska pitanja

Tri alternativna ekonomska sustava prema metodama donošenja ekonomskih odluka:

1. **OBIČAJNO GOSPODARSTVO** - uglavnom u prošlosti, danas u neindustrijaliziranim dijelovima koji nemaju nacionalno gospodarstvo; proizvodnja dobara i usluga na način koji je zaobišla industrijska revolucija; gospodarska pitanja prenose se tradicionalno sa starijih na mlađe

Primjer: Somalija, 75% stanovništva je nomadsko

2. **KOMANDNO GOSPODARSTVO** - država donosi sve odluke u vezi s proizvodnjom i raspodjelom - vlada može biti i diktatorska i demokratska; resursi su državno vlasništvo; proizvodnja po planovima
3. **TRŽIŠNO GOSPODARSTVO** - pojedinci donose ekonomske odluke na osnovi tržišnih signala i vlastitih preferencija ; država ima malu ulogu, obično u zaštiti prava pojedinaca i vlasništva; apsolutna sloboda i liberalnost, ALI! prevelika sloboda može dovesti do poremećaja u odnosu ponude i potražnje, nezaposlenosti...

*Međutim, nijedno gospodarstvo danas nema obilježja isključivo jednoga od tih sustava, već su to **MJEŠOVITA GOSPODARSTVA** s elementima svih triju oblika

NAČELO NEVIDLJIVE RUKE ADAMA SMITHA

- **Adam Smith** - zagovara čisto tržišno gospodarstvo koje funkcionira na osnovi ponude i potražnje
- svaki pojedinac teži za tim da uposli svoj kapital tako da njegov proizvod bude najveće vrijednosti
- općenito ne namjerava promicati javni interes niti zna koliko ga promiče
- on pazi samo na svoju sigurnost i svoju vlastitu dobit i u tome, kao da je vođen nekom nevidljivom rukom, stvara učinke koji mu nisu bili namjera
- slijedeći vlastiti interes često promiče interese društva uspješnije nego kada to želi stvarno učiniti
- potiče se konkurencija

    Primjer: dobro uređen kafić i loš kafić => gazda lošijeg posjeti dobar, želi preurediti svoj => potiče konkurenciju

TRŽIŠTE= NEVIDLJIVA RUKA
DRŽAVA = VIDLJIVA RUKA (u mješovitom gospodarstvu)

Tržište i cijene

TRŽIŠTE - mjesto sučeljavanja ponude i potražnje i formiranja cijena
- izravan kontakt kupca i prodavača (burza je tržište, s ostalim tržištima komunicira telefonom)

Podjela tržišta prema:
1) prema prostornom obuhvatu (lokalno, regionalno, svjetsko, nacionalno...)
2) prema predmetima razmjene (tržišta različitih dobara - kože, dijamanata...)

Tržište odgovara na temeljna ekonomska pitanja putem osnovnih **funkcija:**

1. **selektivne** - učinkovit odabir potrebnih proizvoda (=> ŠTO?)
2. **alokacijske** - učinkovit izbor proizvodnih postupaka (=> NA KOJI NAČIN?)
3. **distribucijske** - sustavom cijena na koji utječu ponuda i potražnja ostvaruje se primarna raspodjela ukupnog ostvarenog dohotka
4. **informacijske** - osigurava maksimalnu ekonomiju informacija (=> ŠTO JE KLJUČNO?)
5. **razvojne** - racionalnost u ekon. ponašanju gospodarskih subjekata i prisiljavanje na stalnu konkurenciju

MONOPOL – jedadn na tržištu - nema konkurencije (npr. HT) - država može intervenirati
OLIGOPOL – nekolicina na tržištu (mala konkurencija)
POLIPOL – većina na tržištu (velika konkurencija)

POTRAŽNJA = potreba tržišta => količine dobara i usluga koje će se kupiti po određenim cijenama na određenom tržišnu i u određenom vremenu (npr. jeftinija je riba na moru nego u Zagrebu, jeftinija je salata u proljeće nego zimi)
*ako cijena raste, potražnja pada i obratno

KRIVULJA POTRAŽNJE - pokazuje da se potraživane količine i kretanje cijena dobara nalaze obrnuto ovisne

PONUDA (proizvodnja) - količina dobara i usluga koje se nude na prodaju po određenim cijenama na određenom tržištu u određenom vremenu

KRIVULJA PONUDE - suprotna od krivulje potražnje - cijena i količina dobara su usporedno ovisne

TRŽIŠNA CIJENA - dobivamo ju ako povežemo krivulje potražnje i ponude
= cijena koja se utvrđuje izjednačenjem ponude i potražnje (onoliko koliko treba robe se i nalazi na tržištu)

Država i nacionalno bogatstvo

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD => vrijednost svih dobara i usluga za finalnu potrošnju proizvedenih u godini dana na području neke zemlje

Zašto ga mjerimo?
- kao putokaz za gospodarstvo u zemlji
- da bi se pratile promjene u životnom standardu građana => promjene BDP-a po stanovniku
- da bi se pratile promjene u životnom standardu građana u različitim zemljama (zemlje blagostanja – zemlje u kojima se preživljava – zemlje na rubu siromaštva)

STOPA NEZAPOSLENOSTI => dijeljenje broja nezaposlenih ukupnom radnom snagom

INFLACIJA => rast opće razine cijena svih dobara i usluga, a time i pad kupovne snage, tj. vrijednosti novca; u doba inflacije cijene i plaće ne mijenjaju se prema istoj stopi

Kružni tijek dobara: proizvođači prodaju dobra, a potrošači ih kupuju; potrošači prodaju radnu snagu i druge činitelje proizvodnje koje proizvođači kupuju

Ekonomske funkcije države: poticanje učinkovitosti, jednakosti i stabilnosti

1. **Poticanjem učinkovitosti** ispravljaju se tržišne nesavršenosti; ekonomskim propisima i antitrustovskom politikom obuzdaje se monopol
2. **Poticanje jednakosti** zbog različitih pogodnosti koje mogu izazvati neopravdano visoke dohotke
   a) **progresivnim oporezivanjem** => propisivanje većih poreznih obveza onima koji imaju viši dohodak
   b) **izgradnjom sustava transfernih plaćanja** => pomoć starijima, bolesnima, nezaposlenima
   c) **subvencioniranjem potrošnje** => postizanje financijske sigurnosti za siromašno stanovništvo (bonovi za hranu, besplatna zdravstvena njega, niske stanarine)
3. **Podržavanje ekonomske stabilnosti** provođenjem makroekonomskih mjera
   a) **primjena fiskalne politike** => oporezivanje
   b) **primjena monetarne politike** => reguliranje ponude novca, kreditnih uvjeta, kamatne stope

dovode do obuzdavanja inflacije i nezaposlenosti te povećavanja ekonomskog rasta

Ekonomski ciljevi i ekonomska politika

MIKROEKONOMSKI CILJEVI:

a) **ekonomska učinkovitost** => proizvodnja što više dobara i usluga iz ograničenih resursa
b) **pravedna raspodjela** => poštena raspodjela dohodaka i proizvoda među pojedincima u društvu; jednakost šansi (svaki pojedinac ima jednaku priliku proizvoditi i zaraživati)
c) **ekonomska sloboda** => nema komandnog gospodarstva; pojedinci slobodno kupuju, prodaju, organiziraju, proizvode i troše; nečija akcija ne šteti drugome

MAKROEKONOMSKI CILJEVI:

a) **gospodarski rast** => podizanje životnog standarda proširenjem prirodnih resursa (doba kolonijalizma), razvojem tehnologije koji omogućuje veću proizvodnost resursa; povećanjem kapitalnih resursa većom proizvodnjom kapitalnih dobara (=odustajanje od sadašnje potrošnje radi veće potrošnje u budućnosti)
b) **puna zaposlenost**
c) **stabilnost cijena** => izbjegavanje inflacije

Ekonomska politika: njome se svjesno usmjeravaju, odnosno reguliraju ekonomski tijekovi u nekom društvu radi ostvarenja ekonomskih ciljeva

Fiskalna ekonomska politika:

- dio ekonomske politike koji se služi **javnim rashodima** (financirano porezima građana: policija, bolnice, školstvo, ceste…) i **porezima** pri ostvarenju makroekonomskih ciljeva

1. **ekspanzijska / antirecesijska fiskalna politika** => povećanje ukupne proizvodnje i zaposlenosti smanjenjem poreza ili povećanjem javnih rashoda
2. **kontrakcijska / antiinflacijska fiskalna politika** => suzbijanje inflacije ograničavanjem prekomjernog rasta ukupne potražnje, povećanjem poreza ili smanjenjem javnih rashoda

BUDŽET

=> novčani plan prihoda i rashoda države za određeno razdoblje

Budžetski deficit => stanje kada je trošenje države veće nego prihodi (koristi se u razdoblju recesije)

vs.

Budžetski suficit => stanje kada je trošenje manje od prihoda države (koristi se u razdoblju napretka)

Vrste oporezivanja:

1. **izravno** => osobni porezi + porezi koje plaćaju poduzeća na ostvarenu dobit
2. **neizravno** => porez na dodanu vrijednost + carinske pristojbe

Načini oporezivanja:

1. **paušalno** => iznos poreza jednak je bez obzira na veličinu dohotka => **regresivno** jer kako dohodak raste, manji se postotak dohotka izdvaja za porez
2. **proporcionalno** => uz jednak postotak na ostvareni dohodak
3. **progresivno** => do određene visine dihitka primjenjuje se jedna porezna stopa koja se povećava rastom dohotka

Monetarna ekonomska politika:

- kontrolira ponudu novca i utječe na gospodarska kretanja

SREDIŠNJA BANKA koja nadzire ponude novca i kredita u zemlji => u razdoblju opadanja gospodarske aktivnosti i zaposlenosti treba povećati ponudu novca (**ekspanzijska monetarna politika**), a u razdoblju kada rast ukupne potrošnje vodi rastu cijena, odnosno inflaciji, treba smanjiti ponudu novca i kredita (**kontrakcijska monetarna politika**)

Kamata je naknada za od banke pozajmljeni novac. Cijena kredita je **kamatna stopa** koju treba platiti za kredit.
Povećanjem kamatne stope povećava se trošak pozajmljivanja pa se potražnja kredita smanjuje.

Pad kamatne stope smanjuje trošak pozajmljivanja i povećava potražnju kredita što vodi bržem rastu ukupnih depozita banke – ponuda novca se povećava

PODUZEĆE

PODUZEĆE -samostalna gospodarska organizacijska jedinica koja se koristi gospodarskim resursima da bi proizvela dobra i ostvarila profit (kućanstva-vrt za proizvodnju povrća)
-unajmljuje rad i kupuje druge inpute radi proizvodnje i prodaje dobara, te postizanja prihoda kojim podmiruje troškove i ostvaruje profit; ima točno utvrđen cilj, a to su profit, dobra i usluge
-**MALA PODUZEĆA**-lakše se prilagođavaju potrebama tržišta (caffe-bar ima 1 ili nekoliko radnika)
-**VELIKA PODUZEĆA**-teže se prilagođavaju potrebama tržišta (ATT, General Motors- imaju gotovo 1 milijun zaposlenih)
-u SAD-u svake godine počinje poslovati 600 000 novih poduzeća, a malo manji broj njih propada

ORGANIZACIJSKI OBLICI PODUZEĆA
-u RH-status poduzeća utvrđen je *ZAKONOM O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA* prema kojem je *TRGOVAČKO DRUŠTVO* definirano kao *PRAVNA OSOBA*

-4 OBLIKA POSTOJANJA TRGOVAČKIH DRUŠTAVA:

Četiri osnovna oblika trgovačkih društava:
Društvo osoba – javno trgovačko i komanditno društvo, temelj je povezivanje članova koji ih čine, kontrola ulaska i izlaska članova iz društva, nije potreban temeljni kapital, barem jedan član odgovara svojom imovinom.

1. **JAVNO TRGOVAČKO DRUŠTVO** – udružuju se dvije ili više osoba radi obavljanja djelatnosti pod zajedničkom tvrtkom. Svaki član društva odgovara cijelom svojom imovinom.
2. **KOMANDITNO DRUŠTVO** - udružuju se dvije ili više osoba radi obavljanja djelatnosti pod zajedničkom tvrtkom ali najmanje jedna osoba odgovara cijelom svojom imovinom (komplementar) dok druge samo onim iznosom što su uložili (komanditori).

Društvo kapitala – dioničko društvo i društvo s ograničenom odgovornošću, temelj povezivanje kapitala a ne osoba, ne postoji ograničenje ulaska i izlaska članova, svi članovi odgovaraju samo s uloženim kapitalom.

3. **DIONIČKO DRUŠTVO** – članovi sudjeluju s ulozima u temeljnom kapitalu podijeljenog na dionice. Na osnovi dionica, dioničari imaju pravo imovinska i upravljačka prava u društvu. U slučaju

likvidacije društva dioničari gube samo prava i ne odgovaraju svom svojom imovinom.

4. **DRUŠTVO S OGRANIČENOM ODGOVORNOŠĆU** – temeljni ulozi ne moraju biti jednaki. Prema veličini udjela pripada im dio godišnje zaradi. Članovi odgovaraju samo svojim ulogom u društvo.

FINANCIRANJE PODUZEĆA IZDAVANJEM OBVEZNICA I DIONICA

VRIJEDNOSNI PAPIRI SU:

DIONICE-ako poduzeća žele povećati vl. sredstva (imovinu) tada ih emitiraju,oblik trajnog investiranja
OBVEZNICE- kad poduzeća žele uzeti kredit; financiranje određene aktivnosti u obliku kratkoročnog, srednjoročnog ili dugoročnog kredita
SEKURITIZACIJA -pribavljanje sredstava od nefinancijskih organizacija emitiranjem vrijednosnih papira, proširilo se nakon 1980. godine
DIVIDENDA -dio profita dioničarskog poduzeća koji ostaje nakon dobitka akumulacije i pričuva, te isplate članova upravnog i nadzornog odbora
-dijeli se dioničarima-svakoj dionici pripada razmjerni dio (dividenda)

PODUZETNIŠTVO

- u njemu je bit poduzeća
- funkcija se sastoji od kombiniranja činitelja proizvodnje radi maksimiziranja profita,
pa uspješno poslovanje poduzeća uvelike ovisi o tome kako se ta funkcija obavlja
-uvijek je povezano s pothvatom, kapitalom i rizikom
-bez njega poduzeće bi bilo osuđeno na poslovanje bez razvoja, po inerciji, što bi kad tad dovelo do njegove propasti
-bit je sposobnost
-sastavnice: težnja za uspjehom, motiviranost, intuicija, procjena, rizik i rad
-za poduzetničku je sposobnost odlučujući prirodni dar, a pojedine obrazovne ustanove mogu poticati i razvijati tu sposobnost
-treba postojati ne samo tržište dobara i usluga, nego i kapitala, radne snage, tehnologije, informacija, znanja, ideja, menadžmenta i samih poduzeća i poduzetništva

VLASNIK-može se baviti i poduzetničkim i/ili menadžerskim poslom, ovisno o tome je li vlasništvo odvojeno od vođenja i nadzora u poduzeću

PODUZETNIK

-odlučuje kakav će oblik dati novčanom kapitalu, odnosno kako će proizvoditi
-nositelj poduzetničke inicijative-osoba koja poduzima poslovne pothvate preuzimajući rizik za učinke takvog pothvata
-osobe koje se u poduzeću angažiraju za pronalaske i organizaciju proizvodnje te preuzimanje rizika
-pronalazak se sastoji od kreiranja i razvijanja novih proizvoda ili proizvodnih procesa
-osim što je inovator, poduzetnik mora biti sposoban primijeniti određenu ideju u proizvodnji
-u većini malih poduzeća vlasnik kapitala je ujedno i poduzetnik (često i menadžer), pa rizik od poslovnog pothvata snosi vlasnik-i kao vlasnik i kao poduzetnik
-ako su vlasnik i poduzetnik dvije različite osobe-rizik snosi vlasnik kapitala

MENADŽER -vodi poslovanje u već stvorenom poduzeću radi osiguranja njegove uspješnosti

-javlja se kad se odvoje vođenje i nadzor
-mora imati određene vještine: tehničke-poznavanje zakona; socijalne komunikativnost,
- otvorenost i izvan poduzeća; konceptualne-sagledavanje
-podjela: top menadžer-globalni i strateški ciljevi; srednji menadžer-provodi ideje top menadžera; najniži menadžer-konkretni zadaci vezani za proizvodnju

PRISTUPI KOJI STAVLJAJU NAGLASAK NA POJEDINE SEGMENTE PODUZETNIČKE DJELATNOSTI:

1)OSOBNI PRISTUP-poduzetništvo definira kao djelatnost ljudi posebnih psiholoških značajki
2)NEOKLASIČNI PRISTUP-poduzetništo definira kao djelatnost s onom kombinacijom činitelja proizvodnje koja maksimizira profit
3)SOCIOKULTRNI PRISTUP-promatra poduzetništvo kao ekonomsku djelatnost ljudi u sklopu danih socijalnih i kulturnih institucija

MALO PODUZEĆE
-ima jednog vlasnika ili malu skupinu vlasnika
-malo poduzeće posluje lokalno, u odnosu prema najvećim poduzećima u istoj
djelatnosti posao je malen
-broj zaposlenih obično je manji od 100
-mala poduzeća potiču konkurenciju, a postoji i ovisnost velikog poduzeća o malom
mala poduzeća prodaju potrošačima proizvode velikih proizvođača, a s druge strane
opskrbljuju velika poduzeća mnogim uslugama, dijelovima i sirovinama koje oni
trebaju

MARKETING

MARKETING-društveni proces koji usmjerava gospodarski tijek dobara i usluga od proizvođača do potrošača na način da učinkovito prilagođava ponudu i potražnju te ispunjava društvene ciljeve

-kao koncepcija i poslovna filozofija pojavljuje se u uvjetima razvijene
konkurencije na tržištu
-poslovna filozofija, osebujan način promišljanja i djelovanja pojedinca,
poslovnih skupina poduzeća, poslovnih neprofitnih institucija koje tek
sudjeluju u razmjeni bilo koje vrijednosti na tržištu

POVIJESNI RAZVOJ MARKETINGA:

1) **PROIZVODNA ERA**-traje od industrijske revolucije do '30-tih godina 20.st.
-poduzeća nastoje poboljšati tehnike proizvodnje pretpostavljajući da će potrošači
odabrati proizvode koji su raspoloživi i koji su niske cijene

-1930.-ekonomska kriza

2) **PRODAJNA ERA** -traje od '30-tih do '50-tih godina 20.st.
-veća konkurencija
-menadžeri shvatili da ono što proizvedu moraju prodati kupcima
-ne znaju kako pridobiti kupce
-poduzeća se usmjeravaju na agresivnu prodaju i promociju svojih proizvoda

3) **MARKETINŠKA ERA**-počinje '50-tih godina 20.st. i traje do danas
-učinkovita proizvodnja i agresivna promocija ne jamče kupnju
-najprije moraju otkriti što kupci žele, zatim to proizvesti, a ne nastojati utjecati na
kupce kako bi svoje želje i potrebe prilagođavali već gotovom proizvodu
-počinju posvećivati pozornost željama i potrebama kupaca, te provoditi marketinški
koncept-dugoročno maksimiziranje profita uz zadovoljenje potrošačevih želja
potreba
-imaju jasan cilj-prednost

NOVAC

TRAMPA – zamjena dobra za dobro bez posredovanja novca
NOVAC – sve što služi kao opće prihvaćeno sredstvo razmjene ili sredstvo plaćanja. Danas razlikujemo: **gotovinski** (kovani i papirnati) te **bankovni** (depozitni)novac

Tri osnovne funkcije novca:

1. **SREDSTVO ZA RAZMJENU** - omogućuje da se dobra kupuju i prodaju bez zamjene ili trampe. Najveći se dio transakcija u gospodarstvu obavlja bankarskim odnosno depozitnim novcem. **DEPOZITNI NOVAC** upis je deponiranja gotova novca u knjige banke u korist deponenta [banka obavlja pretknjižavanje s računa dužnika (vlasnika depozitnog novca) na račun vjerovnika]. Depozitni novac kruži pomoću prijenosnih čekova – VIRMANA i potpuno je zamjenjiv za gotovinu.

2. **ZAJEDNIČKA OBRAČUNSKA JEDINICA** – njome se mjeri vrijednost i izražavaju sadašnje i buduće cijene različitih dobara i usluga

3. **NAČIN DRŽANJA BOGATSTVA I OČUVANJA VRIJEDNOSTI** (tezauriranje)- omogućuje očuvanje vrijednosti u vremenu. Siguran je na različitim tržištima (nekretnine, vrijednosni papiri) za razliku od drugih oblika bogatstva (jahte, kuće, dragulji). Novac je lako pretvoriv u druga dobra i kao takav, izvor je potrošačke moći.

GOSPODARSTVO EUROPE I SVIJETA

od šest milijardi ljudi na svijetu više od 1,5 milijardi živi u potpunom siromaštvu. Prosječna obitelj u Srednjoj Americi, zapadnoj Europi, Japanu i Australiji posjeduje materijalnu udobnost, te većina ljudi siromaštvo nikada ne doživi a možda ga i vrlo rijetko vidi.

- U većem dijelu Afrike, Azije i Latinske Amerike slika je sasvim drugačija, većina ljudi živi siromašno i njihov je život svakodnevna borba za preživljavanje. U potrazi za poslom ljudi sve češće odlaze u brzo rastuće gradove (Cairo, Mexico City, Kinshasa, Calcutta, Jakarta).
- 90-tih godina 20. stoljeća 7 zemalja (SAD, VB, Japan, Njemačka, Italija, Francuska, Kanada) koje su imale oko 12 % svjetskog stanovništva, proizvodile su više od 2/3 svjetske vrijednosti proizvodnje.

Prosječan životni vijek u SAD-u je 78 godina, u Etiopiji 48.
Manji dio čovječanstva živi u izobilju, 13 % Latinske Amerike, 33% Afrike, 19 % Dalekog istoka nema dovoljno hrane.

RAZVIJENOST JE ono koje razvijenost opisuje kao razinu ljudskog blagostanja. Mjerenje razvijenosti neke zemlje jest razina ostvarenog bruto domaćeg proizvoda po stanovniku. Zemlje u razvoju s niskim dohotkom (posebice one u Aziji, Africi i Lat. Americi) se nazivaju i ***zemlje Trećeg svijeta.*** Zemlje s visokim životnim standardom se nazivaju ***razvijenim zemljama.***
Bogate zemlje su uglavnom smještene na sjevernoj polutci a zemlje u razvoju na južnoj. Otuda česta podjela svijeta na razvijeni Sjever i nerazvijeni Jug.
Problemi zemalja u razvoju su visoka stopa rasta stanovništva, nepovoljni klimatski uvjeti za visoku proizvodnost u poljoprivredi. Nestašica kapitala, nedovoljno obrazovana i neiskusna radna snaga.
Ključ za razvoj svih zemalja su četiri činitelja: prirodna bogatstva, akumuliranje kapitala (odustajanje od sadašnje potrošnje), radna snaga i tehnologija. Ni razvojni programi

70-tih nisu urodili plodom jer je došlo do velikog nagomilavanja dugova 80-tih. Jedini mogući izlaz iz duga je ostvarenje priljeva deviza povećanom proizvodnjom i izvozom. (što god to značilo). Vrlo je bitno da se dobiju i znanstvene i tehničke usluge od razvijenih zemalja kako bi mogli uspješno provesti razvojne programe

EUROPSKA UNIJA

Europska unija je regionalna organizacija europskih država kroz koju članice ostvaruju zajedničke ciljeve kao što su uravnotežen gospodarski i društveni razvoj, visoka razina zaposlenosti, te zaštita prava i interesa građana.

Današnja Europska unija rezultat je polustoljetne evolucije koja je počela u okvirima Europskih zajednica pedesetih godina 20. stoljeća. Proces europske integracije započeo je kao sektorsko udruživanje država članica u sklopu Europske zajednice za ugljen i čelik (osnovane 1952. Pariškim ugovorom), a nekoliko godina poslije proširio se i na druga područja: nuklearnu energiju u okviru Europske zajednice za atomsku energiju (Euratom) i na druga, široko definirana područja gospodarske suradnje u sklopu Europske ekonomske zajednice (EEZ).

EEZ i Euratom osnovane su Rimskim ugovorima 1958. godine. Iako je isprva integracija bila gospodarska u temelju joj je na oduvijek bila politička ideja približavanja europskih država. Gospodarska integracija doista je dovela do širenja suradnje i na druga područja. Današnja je Europska unija, osim za uspostavu i regulaciju unutarnjeg tržišta nadograđenog monetarnom unijom sa zajedničkom valutom eurom, nadležna i za brojne druge politike, uključujući i kulturu, obrazovanje ili zaštitu zdravlja. Uz to, države članice u institucionalnom okviru Europske unije danas surađuju i u područjima koja se smatraju važnim dijelom nacionalnog suvereniteta, kao što su vanjska politika, unutarnji poslovi i pitanja pravosuđa.

Europske su zajednice prerasle u Europsku uniju 1993. godine kada je stupio na snagu Ugovor iz Maastrichta. Ugovorom uspostavljena EU sastoji se od tri tzv. Stupa, koji se razlikuju po naravi suradnje u njihovom okviru među državama članicama.

Prvi stup čine dotadašnje Europske zajednice, koje zadržavaju pravnu osobnost i koje imaju nadnacionalni karakter kako u pitanjima

odlučivanja o zajedničkim politikama, tako i u pitanjima odnosa prava nastalog na europskoj razini s internim pravnim porecima članica.

Drugi stup čini suradnja država u vanjskoj i sigurnosnoj politici. U sklopu trećega stupa, surađuju državne policije i pravosudni organi. Dva nova stupa nisu nadnacionalna, odnosno način suradnje među državama u novim nadležnostima Unije sličan je klasičnoj suradnji na razini međunarodnih odnosa - odlučuje se jednoglasno, a provedba usvojenih odluka ovisi o članicama.

Trojaka se struktura EU zadržala izmjenama Ugovora iz Maastrichta, Ugovorom iz Amsterdama 1999., i Ugovorom iz Nice 2003. sve do 2009. Novu etapu u razvoju europske integracije obilježio je Lisabonski ugovor. Ugovor je stupio na snagu 1. prosinca 2009. godine a Europskoj uniji donosi moderne institucije i optimizirane metode rada, a kojima će se EU učinkovitije moći baviti izazovima u današnjem svijetu. Europljani od EU očekuje da se pozabavi pitanjima kao što su globalizacija, klimatske i demografske promjene, sigurnost i energija. Lisabonski sporazum će ojačati demokraciju u EU, kao i mogućnost promicanja interesa njezinih građana na svakodnevnoj osnovi.

Osim **širenja** ovlasti, s vremenom se širilo i članstvo Europske unije. Integraciju je započelo šest europskih država: Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska i Njemačka koje su najprije osnovale Europsku zajednicu za ugljen i čelik, a zatim Euratom i Europsku ekonomsku zajednicu. Godine 1973. pridružile su im se Danska, Irska i Velika Britanija. Grčka postaje članicom 1981., a Portugal i Španjolska 1986. Do četvrtog proširenja došlo je 1995. kada su članicama EU postale Austrija, Finska i Švedska.

Najveće, i uistinu povijesno, **proširenje** ostvareno je 2004. godine. u Uniju je ušlo čak deset novih država, među njima osam bivših komunističkih država. Članicama su postali: Cipar, Češka, Estonija, Latvija, Litvania, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka i Slovenija. Širenje članstva EU time nije završeno, 2007. pridružile su se Bugarska i Rumunjska.

Šestoproširenje
2013. –Hrvatska

Godine 2012. održan je Referendum o pristupanju Hrvatske Europskoj uniji, te je započeo proces ratifikacije u parlamentima država članica. Posljednja je pristupni ugovor ratificirala Njemačka 16. svibnja 2013.,

1. srpnja 2013 godine Hrvatska je postala punopravna članica Europske unije

Kandidaturu su za sada predale i Crna Gora, Island, Makedonija (2005.), Turska (1999) i Srbija (2012.) a budući da je EU otvorena za članstvo svim europskim državama koje poštuju europske vrijednosti - slobodu, demokraciju, poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, te vladavinu prava - mogu se očekivati i nove prijave za članstvo. Potencijalne zemlje kandidatkinj su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo

OBILJEŽJA HRVATSKOG GOSPODARSTVA

Resursi hrvatskog gospodarstva

Prirodni resursi – površina Hrvatske- najveći naš prirodni resurs (56538 km^2), najmanje naseljena općina Korenica, najnaseljenija općina Zagreb i Osijek. Udio poljoprivredne površine iznosi 57%, šuma 37% a ostalo 6%. Osim kopna imamo i more. Koeficijent razvedenosti iznosi 11 čime zauzimamo 2. mjesto u Europi i 1. na Sredozemlju. Od 1185 otoka 66 ih je naseljeno. Prema zemljopisnom položaju Hrvatska se nalazi na dodiru 4 velikih prirodnih cjelina: Sredozemlja, Panonije, Dinarida i predalpskog prostora.

Stanovništvo – 64% zaposleno u uslužnim djelatnostima, 32,7% zaposleno u industriji, 3,7% u poljoprivredi.

Kapital – najviše je malih poduzeća 96%, srednjih 3%, velikih 1%. Prema vlasničkoj slici: 96% privatnih poduzeća, 1% u državnom, 2% u mješovitom, manje od 1% u zadružnom vlasništvu. Prema sjedištu poduzeća najviše ih je (41%) na području Zagreba i Zagrebačke županije.

Specifičnosti tranzicijskih uvjeta hrvatskog gospodarstva

3 ključna elementa koja čine tranziciju hrvatskog gospodarstva drugačijom od ostalih tranzicija:

1) agresija na Hrvatsku i četverogodišnji rat

2) manja centralizacija nego u realsocijalističkim zemljama pa je Hrvatska bila u prednosti ali od 45.-90. imala je sporiji ekonomski razvoj nego što je mogla imati – neučinkovit sustav s monopolom u gospodarstvu, prelijevanje sredstava za druge federativne države

3)Hrvatska izborila neovisnost na samom početku tranzicije i morala se nositi sa troškovima rekonstrukcije i izgradnje državne aparature

Temeljni problem tranzicije hrvatskog gospodarstva je niska razina mikroekonomske učinkovitosti.

Životni standard obuhvaća dobra i usluge pomoću kojih pojedinci nastoje zadovoljit svoje potrebe. U skladu s tim životni standard je u osnovi određen visinom ostvarenog dohodtka i njegovom raspodjelom u nekom gospodarstvu. Kućanstva najviše troše za svoje osobne potrebe

(85%), ulažu u nekretnine sa 8% ukupno utrošenih sredstava, otplata kredita odnese 3% isto kao i štednja.